

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra estetiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jakub Horáček

**Frank Sibley a otázka supervenience estetických
vlastností**

**Frank Sibley and the issue of supervenience of
aesthetic properties**

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Kubalík

Za cenné rady a připomínky k průběžným verzím tohoto textu, inspirativní přednášky, ochotu a trpělivost děkuji vedoucímu této práce Mgr. Štěpánovi Kubalíkovi.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. června 2017

Jakub Horáček

Abstrakt

Práce se bude věnovat estetickým úvahám britského filosofa Franka Sibleyho a souvislostmi mezi nimi a teoriemi tzv. estetické supervenience (teze o vztahu závislosti vlastností estetických na mimo-estetických). Sibleyho práce bývá v analytické estetice obvykle interpretována jako inspirační zdroj právě teorií estetické supervenience. Nahlížen tímto způsobem se Sibley jeví jako autor, jenž si ve svých analýzách estetického užívání jazyka primárně kladl otázku po ontologické závislosti mezi estetickými a mimo-estetickými vlastnostmi. Cílem práce je nabídnout alternativní a adekvátnější interpretaci Sibleyho úvah. Ta bude tvrdit, že si Sibley primárně kladl otázku po poznávání estetických vlastností, nikoliv po jejich ontologické závislosti, a že jeho odpověď na tuto otázku je v rozporu s předpoklady supervenience.

Klíčová slova

Frank Sibley, estetické vlastnosti, mimo-estetické vlastnosti, supervenience, estetické souzení, ospravedlnění estetických soudů

Abstract

In this thesis, I focus on the aesthetic theory of British philosopher Frank Sibley and the connection between his theory and the theories of aesthetic supervenience (the thesis of dependency of aesthetic properties on the non-aesthetic ones). Sibley's work in the tradition of analytical aesthetic is considered to be an inspiration for the theory of aesthetic supervenience. Interpreting Sibley in this way, he would be a philosopher who was asking a question about an ontological dependency between aesthetic and non-aesthetic properties. The purpose of this work is to offer an alternative and more accurate interpretation of Sibley's ideas. This work will assert that Sibley's primary interest lied in discriminating aesthetic properties, not in their ontological dependency and that his answers to this question are in clear contradiction with the premises of supervenience.

Key words

Frank Sibley, aesthetic properties, non-aesthetic properties, supervenience, aesthetic appreciation, justification of aesthetic judgments

Obsah

Úvod	6
1. Frank Sibley: závislost estetických vlastností, estetické pojmy a ospravedlnění estetických soudů	8
2. Supervenience estetických vlastností	16
2.1. Supervenience a ospravedlnění estetických soudů	18
2.2. Nedostatky teorie supervenience estetických vlastností	22
3. Frank Sibley a supervenience	31
3.1. Poznávání estetických vlastností	33
3.2. „Nezávislost“ estetických vlastností	39
Závěr	42
Seznam použité literatury	43

Úvod

Představme si následující situaci. Jestliže například po poslechu hudební skladby prohlásíme, že se dravě řítí k bombastickému finále, které umocňuje drásavá melodie dodávající celé kompozici patřičnou naléhavost, a že proto skladbu shledáváme hodnotnou, lze tento výrok bezpochyby považovat za pozitivní estetický soud. Přítel, jemuž jsme soud adresovali, s námi ovšem může nesouhlasit a položit otázku, na základě jakých důvodů jsme k takovému soudu dospěli. Pokud nás vyzve, abychom estetický soud doložili nebo obhájili, tak jej nejspíš upozorníme například na zrychlující se tempo, změny v dynamice, na barvu zvuku hobojů v závěru skladby nebo na spoustu jiných vlastností, na jejichž rozpoznání se shodneme. Zdůvodnění může přítel přijmout a debata tím skončí, nebo odmítnout a pře bude pokračovat s hrozbou, že se nikdy neshodneme na tom, zdali je závěr skladby opravdu bombastický, melodie drásavá a celá kompozice patřičně naléhavá.

Uvedeným příkladem jsem se pokusil ilustrovat běžný průběh rozhovorů o estetických zkušenostech ať už s uměleckými díly nebo s předměty mimo-uměleckého původu. Každé prohlášení, které ve zmíněném příkladu padlo, nabízí hned celou řadu problémů. Tak například: jestliže jsme o závěrečné melodii prohlásili, že je drásavá, znamená to, že drásavost je objektivní, reálná vlastnost této melodie? Nebo když nás oponent vyzval k doložení soudu, v reakci jsme poukázali na vlastnosti, na jejichž rozpoznání jsme se oba shodli. Lze z toho snad vyvodit, že máme co dočinění s dvěma typy vlastností a že abychom identifikovali vlastnosti jednoho typu, musíme nevyhnutelně znát i vlastnosti typu druhého? Pokud ano, jaký potom panuje vztah mezi těmito dvěma skupinami vlastností? Jestliže pomocí jedněch zdůvodňujeme připsání druhých, lze potom tvrdit, že ty první jsou základní a ty druhé závislé? A pokud ano, o jaký typ závislosti jde a opravňuje to do budoucna předpokládat, že až zase uslyšíme totožně zbarvený zvuk hobojů, lze jej opět s pravdivostí označit za drásavý?

Není pochyb o tom, že tyto otázky – jakkoliv šlo pouze o jejich dílčí demonstraci – zaujmají přední místo v analytické estetice a že jsou rovněž přítomné v úvahách britského filosofa přirozeného jazyka Franka Sibleyho. Řada z nich se objevila v jeho pojednání *Estetické pojmy* z roku 1959 a snahy o jejich zodpovězení v podstatě pokračují dodnes. V souvislosti s touto problematikou se oblibě u filosofů a estetiků analytické tradice těší koncept supervenience. Ten má objasňovat vztah mezi dvěma oblastmi, nejčastěji právě mezi dvěma druhy vlastností. Lze jej shrnout do sloganu, že nelze uvažovat o změně ve skupině vlastností A bez změny ve skupině vlastností B. V estetice se pomocí tohoto konceptu vysvětluje závislost estetických vlastností na mimo-estetických, jež bývá na obecné rovině formulována tak, že nelze uvažovat o změně estetických vlastností bez změny mimo-estetických. Frank Sibley bývá mnohdy označován za inspirátora využití supervenience v estetické oblasti. Tak jeho texty čte

například Roger Scruton, Jaegwon Kim nebo například Gregory Currie.¹ V této práci se však pokusím ukázat, že považovat jej za předchůdce tohoto způsobu řešení otázky estetického soudu není vůči jeho úvahám adekvátní.

První část práce proto věnuji představení stěžejních Sibleyho poznatků týkajících se závislosti estetických vlastností, užívání estetických pojmů a ospravedlnění estetických soudů. V druhé kapitole se zaměřím na samu supervenienci, přičemž se budu věnovat snahám využít ji jako základ pro teorii ospravedlnění estetických soudů. Budu tvrdit, že supervenience k tomuto účelu nemá co nabídnout a že si musíme klást otázku po poznávání estetických vlastností, chceme-li rozřešit problematiku normativního nároku estetického souzení. Ve třetí kapitole se opět vrátím k Sibleyho úvahám. Bude mě zajímat, zda ospravedlnění estetických soudů rovněž staví na závislosti estetických vlastností. Budu tvrdit, že nikoliv, protože si neklade otázku, na níž by koncept supervenience dokázal nabídnout odpověď, a že se jeho vlastní řešení rozchází s předpoklady teoretiků supervenience.

¹ SCRUTON, R.: *Art and Imagination*, London: Methuen, 1974; KIM, J.: Supervenience and Nomological Incommensurable, in: *Philosophy*, Vol. 33, No. 2, 1978; CURRIE, G.: Supervenience, Essentialism and Aesthetic Properties, in: *Philosophical Studies*, Vol. 58, No. 3, 1990.

1. Frank Sibley: závislost estetických vlastností, estetické pojmy a ospravedlnění estetických soudů

V první kapitole této práce stručně představím nejdůležitější momenty Sibleyho estetických úvah. Zaměřím se hlavně na závislost estetických vlastností na vlastnostech mimo-estetických, na užívání estetických pojmů a ospravedlnování estetických soudů. Nejdřív se však pokusím vymezit, co Sibley vůbec termínem „estetický soud“ rozumí. Hned v úvodu eseje *Estetické pojmy* Sibley rozlišuje mezi dvěma typy poznámek, které pronášíme o uměleckých dílech, resp. o jakýchkoliv předmětech.² Jednu skupinu můžeme nazvat mimo-estetickými soudy („román má velké množství postav“), druhou skupinu soudy estetickými („báseň je sevřená a hluboce jímavá“).³ Estetické soudy můžeme v logice Sibleyho výkladu charakterizovat dvojím způsobem. Zaprvé, zatímco mimo-estetické soudy dovede podle Sibleyho pronášet kdokoliv s „normálníma očima, ušima či inteligencí“, pronášení soudů estetických vyžaduje zvláštní schopnost.⁴ Sibley mluví o „uplatnění vkusu, vnímavosti nebo citlivosti“.⁵ Aby jedinec mohl skutečně vyřknout estetický soud, musí mu předcházet provedení jisté dovednosti ve vnímání předmětů, jež mu umožní „všimnout si nebo rozpoznat“ některé jejich aspekty.⁶ Tedy, estetický soud musí být výsledkem jistého percepčního aktu, resp. je jím podmíněn. Sibley v této souvislosti mluví o zapojení vkusu.

Zadruhé, v logice Sibleyho výkladu lze říct, že estetické soudy užívají jazyka zvláštním způsobem. Slova, jež volíme pro vyjádření estetických soudů (Sibley uvádí příklady jako „sjednocený“, „vyvážený“, „živý“, „klidný“, „zasmušilý“, „dynamický“, „vyvolává napětí“, „vystihuje pocit něčeho“ nebo třeba „drží to pohromadě“), podle něj v estetických soudech užíváme metaforicky: „když užíváme slov jako estetických výrazů, často tvoříme metafory, zapojujeme slova, která pro tuto záležitost nejsou primárně určená.“⁷ Podle Sibleyho nicméně lze identifikovat pojmy užívané pouze v estetickém souzení, například „pěkný“, „krásný“, „delikátní“, „působivý“ nebo třeba „elegantní“.⁸ Rovněž podle něj máme k dispozici řadu pojmů, které sice přešly do estetického diskurzu metaforicky, avšak staly se natolik často a běžně užívanými výrazy, že jejich původní metaforičnost nepocítujeme. Sibley jako příklad uvádí pojmy „dynamický“ a „vyvážený“.⁹ Sibley tedy netvrdí, že veškeré pojmy užívané v estetických soudech jsou

² SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 421.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž, s. 423.

⁷ Tamtéž, s. 422.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

metaforické. Ovšem tvrzení, že valná většina ano, by bylo – jak ještě ukážeme – v souladu s jeho myšlenkami.¹⁰ Nic na tom nemění ani skutečnost, že u některých výrazů se jejich metaforický původ ztrácí, resp. že si jej mluvčí neuvědomují. To je u metaforických výrazů běžné a na jejich vzniku to nic nemění.

Estetické pojmy Sibley dále rozděluje do tří kategorií: čistě hodnotící pojmy (např. „krásný“), čistě popisné pojmy (např. „vyvážený“) a popisné pojmy s hodnotícím elementem (např. „nudný“).¹¹ Toto rozlišení Sibley zakládá na důležité charakterizaci estetických soudů, která odráží jejich možnou objektivitu. Zatímco čistě hodnotící pojmy označují pouze vztah mluvčího k esteticky vnímanému objektu, tj. zdali se mu předmět líbí, nebo nelíbí, pojmy popisné mají naproti tomu přinejmenším ambici vykročit ze sféry osobního hodnocení.¹² Oba typy popisných pojmů totiž podle Sibleyho označují vlastnosti rozpoznané na základě uplatnění vkusu. Jde tedy o vlastnosti estetické. Hodnotící pojmy se ovšem k žádným takovým vlastnostem nevztahují.¹³ Tento typ estetických soudů, tj. typ užívající čistě hodnotící pojmy, Sibley nazývá verdikty a věnuje se jim pouze okrajově. Proto když dále v této práci bude užito výrazu „estetický soud“, je jím míněn pouze takový, jenž užívá popisné pojmy.

Až dosud se výklad Sibleyho úvah pohyboval pouze na úrovni jazyka. Vtažením vlastností se ale ozřejmuje, jak spolu souvisí výše nastíněné dvě charakteristiky estetických soudů. Nyní lze souhrnně říct, že estetický soud je výsledkem estetického vnímání, v němž byla díky zapojení vkusu rozpoznána estetická vlastnost předmětu, přičemž tato vlastnost je v soudu vyjádřena estetickým pojmem. Jakkoliv tato formulace může znít s ohledem na nejasnost toho, co je míněno „zapojením vkusu“, problematicky, dostali jsme se alespoň do fáze, kdy rámcově víme, co Sibley považuje za obsah estetického soudu. Popisujeme jimi estetické vlastnosti věcí.¹⁴

Obraťme proto nyní pozornost na závislost estetických vlastností na vlastnostech mimo-estetických. Sibley vychází z pozorování, že jakmile jsme vyzváni, abychom podpořili náš estetický soud, často odkazujeme na mimo-estetické vlastnosti věcí, tj. na všechny takové, jež pro rozpoznání nevyžadují uplatnění vkusu.¹⁵ Estetické pojmy podle Sibleyho uplatňujeme, protože „estetické kvality v zásadě závisejí na přítomnosti vlastností, jako jsou například zahnuté nebo lomené linie, barevné kontrasty, rozmístění hmoty nebo rychlost pohybu, jež jsou viditelné, slyšitelné nebo jakkoliv jinak rozpoznatelné bez zapojení vkusu nebo senzitivity“.¹⁶ Jaký typ závislosti se Sibley snaží

¹⁰ V jedné poznámce pod čarou v Estetických pojmech navíc tvrdí, že vhodnější by bylo mluvit o estetickém užití pojmů, nikoliv o jakési vymezené skupině estetických výrazů.

¹¹ SIBLEY F.: Particularity, Art, and Evaluation. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics. Oxford University Press*, 2001, s. 91-92.

¹² Je samozřejmě otázkou, zda hodnotící element lze takto snadno vypustit i u čistě popisných pojmů. Označíme-li předmět za „vyvážený“, nelze se ubránit pocitu, že daný předmět bude také hodnotný. Tento problém však pro tuto práci není stěžejní.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Toto tvrzení bude zpřesněno ve třetí kapitole.

¹⁵ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 424.

¹⁶ Tamtéž.

popsat? Problematice se obšírně věnuje například v textu *Estetické a mimo-estetické*, v němž vztah mezi oběma typy vlastností prozkoumává nezávisle na jazyku a uvažuje o něm jak na obecné rovině, tj. jako o vztahu dvou skupin vlastností, tak na rovině konkrétní, tj. o vztahu jednotlivých vlastností z těchto skupin.

Na rovině obecné podle Sibleyho „existence estetických kvalit závisí na existenci kvalit mimo-estetických.“¹⁷ Což není nijak zásadní sdělení, je jím pouze řečeno, že estetické vlastnosti musí v každém případě něčemu náležet. Důležité ovšem je, že mimo-estetické vlastnosti determinují vlastnosti estetické, a to tak, že „změny v estetických kvalitách [věcí] jsou výsledkem změn v jejich mimo-estetických kvalitách“.¹⁸ Tedy zdá se, že síla mimo-estetických vlastností stanovit podobu estetických vlastností je jednou provždy pro konkrétní věc dána a jenom musí být objevena. Sibley tvrdí, že „jestliže je dílo půvabné, bude existovat důvod, proč tomu tak je. A bude existovat nezávisle na tom, zdali to někdo ví, domnívá se to nebo sám má jakýkoliv důvod to předpokládat“.¹⁹ Zmíněné citace naznačují úzký vztah mezi vlastnostmi estetickými a mimo-estetickými. Ty první se zdají být výsledkem těch druhých. Objekt má estetické vlastnosti díky přesné podobě těch mimo-estetických.

Na rovině konkrétní Sibley rozlišuje dva typů vztahů: celkově specifickou závislost (total specific dependence) a zvláště specifickou závislost (notable specific dependence).²⁰ Oba reflektují výše nastíněný úzký vztah obou druhů vlastností spočívající v tom, že estetické vlastnosti se jeví jako výsledek mimo-estetických vlastností. První typ konkrétní závislosti říká, že všechny mimo-estetické vlastnosti daného předmětu odpovídají za jeho celkový estetický charakter. „Je možné, aby se estetický charakter kvůli relativně malé změně například v linii a barvě obrazu, tónu v hudbě, ve slově v básni ztratil nebo zcela změnil,“ tvrdí Sibley.²¹ Tedy podle něj by „jakýkoliv jiný celek [mimo-estetických vlastností, *pozn. autora*] vedl k estetické změně“.²² Sibley se zde dotýká jedinečnosti esteticky posuzovaných předmětů, která jim poskytuje právě tu estetickou povahu, jakou mají, a žádnou jinou. „[...] protože všechno je na přesně svém místě, tato barva, tato linie a tak dále donekonečna, je dílo tak dojemné nebo vyvážené,“ říká.²³ Druhý typ konkrétní závislosti se týká těch případů, kdy za výsledný estetický efekt věci odpovídá pouze některá mimo-estetická vlastnost z jejich celkového úhrnu: „V uměleckých dílech [ale neplatí to pouze pro ně, *pozn. autora*] nalézáme takové prvky, které mimořádně přispívají [k jejich estetickému charakteru, *pozn. autora*], obvykle by jejich nepatrná změna vyústila v estetickou změnu.“²⁴

¹⁷ SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 137-138.

¹⁸ Tamtéž, s. 138.

¹⁹ Tamtéž, s. 146.

²⁰ Tamtéž, s. 138-139.

²¹ Tamtéž, s. 138.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 139.

Sibleyho úvahy o závislosti estetických vlastností naznačují, že mimo-estetické vlastnosti fixují a odpovídají za estetické vlastnosti konkrétní věci v takové míře, že pro každý předmět jsou myslitelné – a potažmo i správné – pouze jedny. Jakýkoliv jiný charakter by vyžadoval změnu mimo-estetických vlastností. Za takové situace by pak nemělo činit potíže odkazovat se během sporů na konkrétní mimo-estetické vlastnosti daného objektu a na základě toho rozhodnout, který konkrétní estetický pojem, resp. soud, popisuje jeho estetické vlastnosti vhodněji. Sibleyho formulace nepochybně svádí k tomu, aby byly čteny ve prospěch tvrzení, že odkazem na mimo-estetické vlastnosti můžeme zdůvodnit užití estetického pojmu. To byl ale příliš rychlý závěr. Musíme totiž přesně vědět, co znamená „zdůvodnit užití estetického pojmu“, čímž se dostáváme k samotné problematice jejich užívání. Odkazování na mimo-estetické vlastnosti totiž nemá podle Sibleyho povahu logického, racionálního zdůvodňování ve formě „jestliže platí X, musí rovněž platit Y“, tj. estetický soud, nelze vyvodit ze soudu o mimo-estetických vlastnostech. Sibley explicitně na mnoha místech říká, že žádný popis v mimo-estetických pojmech, jakkoliv přesný a vyčerpávající, nezaručí správnou, tj. pravdivou aplikaci pojmu estetického: „I kdyby nám někdo popsal věci mimo-estetickými pojmy dostatečně vyčerpávajícím způsobem, ještě nebudeme v pozici, abychom potvrdili (nebo vyvrátili), že jsou delikátní, líbezná, křiklavá nebo skvěle vyvážená.“²⁵ Tato nemožnost vyplývá z takzvané „Sibleyho teze“: užití estetických pojmů se neřídí žádnými pozitivními pravidly, pouze těmi negativními. Tedy konkrétněji: „Neexistují žádné mimo-estetické vlastnosti, které by sloužily jako podmínky pro uplatnění estetických pojmů.“²⁶

Jak k takovému tvrzení Sibley dospěl? Odmítá představu, že by se estetické pojmy chovaly například jako pojem „čtverec“, pro jehož správnou aplikaci lze stanovit postačující a nutné podmínky, resp. vlastnosti. „Zatímco každý čtverec je čtvercem díky týmž podmínkám [...], estetické pojmy aplikujeme na různé objekty,“ říká Sibley, „jedna věc je líbezná díky těmto vlastnostem, ale druhá díky jiným vlastnostem.“²⁷ Rovněž odmítá představu, že pro estetické pojmy lze stanovit otevřený seznam nutných podmínek, přičemž jejich přítomnost by byla postačující pro aplikaci daného pojmu.²⁸ Například pro pojem „inteligentní“ lze podle Sibleyho stanovit nekonečně se rozšiřující seznam jiných pojmů, které slouží jako podmínky pro jeho správnou aplikaci, např. „umí hrát šachy“, „zvládá řešit matematické problémy“.²⁹ Když se o někom dozvíme, že má vlastnosti tradičně označované některými pojmy z tohoto seznamu, můžeme o něm pronést správný výrok, že „je inteligentní“. Nic podobného ovšem není možné s estetickými pojmy: „Není možné činit jakákoliv obecná prohlášení v podobě ‚Pokud je váza bledě růžová, lehce zahnutá, trochu skvrnitá atd., bude delikátní a nic jiného než

²⁵ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 426.

²⁶ Tamtéž, s. 424.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž, s. 425.

²⁹ Tamtéž.

delikátní“.³⁰ Důvodem podle něj je, že zatímco vlastnosti umístitelné na seznam podmínek pro pojem „inteligentní“ budou vždy svědčit ve prospěch tohoto pojmu, tj. nikdo kvůli nim nemůže být označen za neinteligentního, tytéž mimo-estetické vlastnosti mohou v jednom případě objekt činit delikátním, ale v druhém už nikoliv. „Jedna báseň má sílu a moc díky pravidelnosti metra a rytmu, jiná je díky pravidelnosti metra a rytmu monotónní a postrádá tempo a sílu,“ podotýká Sibley.³¹ Jestliže z tohoto důvodu nelze stanovit seznam vlastností stvrzující aplikaci estetických pojmů, Sibley se zamýšlí, zda estetické pojmy nelze považovat alespoň za tzv. pojmy anulovatelné. A taktéž dochází k závěru, že nikoliv. Anulovatelné pojmy totiž předpokládají, že nakonec existuje skupina vlastností, které v nepřítomnosti vlastností anulujících postačí pro aplikaci daného pojmu, byť vždy bude existovat možnost, že by se mohla vyskytnout podmínka, která veškerou nakumulovanou evidenci anuluje.³² Ani toto podle něj neodpovídá estetickým pojmům: „I když nám bylo řečeno, že objekt neobsahuje žádné anulující vlastnosti [...], nemůžeme usoudit, že objekt musí být určitě líbezný [...].“³³

Jak již bylo naznačeno, estetické pojmy se podle Sibleyho „řídí pravidly“ pouze negativně. „Může existovat popis v mimo-estetických pojmech, který se neslučuje s popisem v pojmech estetických,“ upozorňuje.³⁴ Pokud například podle Sibleyho někdo popíše obraz ve vedlejší místnosti pouze tak, že obsahuje „dva pruhy bledě modré a bledě hnědé barvy uspořádaných do pravých úhlů a ležících na bledě srncím pozadí“, potom se výrazy jako „ohnivý“, „křiklavý“ nebo „okázalý“ nebudou zdát adekvátními.³⁵ Toto ovšem nijak nevyvrací nebo neoslabuje Sibleyho tezi. Sám zdůrazňuje, že objekt může obsahovat další vlastnosti, které by mohly estetický charakter zvrátit: „jiné vlastnosti mohou klidně převážit ty, kvůli nimž samotným by byl estetický výraz nepoužitelný.“³⁶ Zůstává-li tato možnost zachována, potom je „esenciální vlastností soudů obsahujících estetický pojem, že nemohou být proneseny na základě odvolání se na podmínky“, tj. na mimo-estetické vlastnosti.³⁷

S ohledem na postulování závislosti estetických vlastností na mimo-estetických se takový výrok může zdát poněkud překvapivý a nepochybně celou problematiku komplikuje. Sibleyho teze směřuje k tomu, že není možné vyvozovat obecná pravidla estetického souzení z předcházející zkušenosti, a tudíž nelze vynášet estetické soudy pouze na základě mimo-estetických popisů. „Nemůžeme [odvodit, *pozn. autora*] podmínky nebo zásady, které by nám konzistentně a srozumitelně pomáhaly při aplikaci [estetických, *pozn. autora*] pojmů na nové případy,“ tvrdí Sibley.³⁸ Může to ale vypadat,

³⁰ Tamtéž, s. 426.

³¹ Tamtéž, s. 429.

³² Tamtéž, s. 430.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž, s. 426-427.

³⁵ Tamtéž, s. 427.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž, s. 436.

³⁸ Tamtéž, s. 431.

že si Sibley protiřečí. Jestliže mimo-estetické vlastnosti determinují vlastnosti estetické a jestliže dva objekty sdílí tutéž mimo-estetickou vlastnost, např. takovou, kterou bychom označili výrazem „oblé linie“, proč podle něj o nich není možné pronést estetický soud popisující tutéž estetickou vlastnost, např. „elegantní“? Samozřejmě nic nikomu nebrání v tom, aby takový výrok pronesl, ovšem mimo-estetické vlastnosti nikdy nebudou platit jako přesvědčivý důvod. Aby totiž něco takového bylo možné, musela by existovat norma, jež by užívání estetických pojmů regulovala a na níž by bylo možné se odkázat v případech sporů. A přestože podle Sibleyho existuje závislost mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnosti, ta – jak se zdá z dosavadního výkladu – ještě nepostačuje k tomu, aby posloužila jako základ k odvození takové obecné normy. Problém se stane jasnějším, když vysvětlíme, co leží v pozadí Sibleyho teze, resp. co je její příčinou.

Je základní vlastností jazyka, že nás nutí uvažovat o jednotlivém jako o obecném. Jenže podle Sibleyho když mluvíme o esteticky souzených objektech, tak se „zabýváme jejich individuálními a unikátními vlastnostmi“.³⁹ Narážíme tu na důležitý rozpor. Když se podle Sibleyho odvoláváme na mimo-estetické vlastnosti věcí, nemyslíme tím jen tak ledajaké vlastnosti: „Říkáme, že něco je delikátní, nikoliv díky světlým barvám, ale díky těmto světlým barvám, nebo že je něco elegantní nikoliv díky lehce zahnutým křivkám, ale díky těmto konkrétním křivkám.“⁴⁰ Neodvoláváme se na obecnou mimo-estetickou vlastnost, ale na zcela konkrétní a jednotlivý prvek, byť jsme pro jeho pojmenování nuceni zvolit obecný pojem použitelný i pro jiné jednotlivé prvky. Což nás může svádět k tomu, že když už uznáme závislost estetických vlastností na jiném typu vlastností, tak rovněž uznáme platnost obecných pravidel aplikace estetických pojmů a budeme se je snažit formulovat. V logice Sibleyho úvah by ovšem šlo o zásadní nepochopení povahy estetických soudů, neboť v těch nám jde o konkrétní vlastnosti, které se vyskytují v daném případě souzení, a o žádné jiné. Čímž se ozřejmuje nemožnost vyvozovat přítomnost estetických vlastností z přítomnosti mimo-estetických vlastností, resp. jejich popisů. Ta by byla průchozí pouze v případě estetického souzení mimo-estetické vlastnosti jakožto obecného typu, který sice může mít různé výskyty, ale vždy se k němu bude vázat táž vlastnost estetická. Je zřejmé, že tuto představu Sibley zavrhuje. Mimo-estetické vlastnosti odpovídající v konkrétních případech za podobu estetických vlastností, resp. za aplikaci estetického pojmu, mají podle Sibleyho jedinou možnou realizaci. Zvažme jeho následující tvrzení: „Věc je líbezná díky tomu, že je zakřivená konkrétním způsobem, ne pouze díky tomu, že je zakřivená. Trochu odlišné zakřivení vůbec nemusí být líbezná.“⁴¹ Vyplývá z něho, že mimo-estetický popis, tj. příslušnost dané jednotlivé vlastnosti k jejímu obecnému pojmenování, není pro estetické souzení příliš relevantní. Podstatné je její konkrétní provedení, tj. to, jak ona vlastnost ve skutečnost vypadá, nikoliv to, pod jakou kategorií ji pořadíme. Lze samozřejmě

³⁹ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 434.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ SIBLEY F.: Particularity, Art, and Evaluation. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 96.

namítnout, že zdaleka ne všechny vlastnosti jsou jedinečné, že zkrátka předměty sdílejí některé vlastnosti, které jsou přímo vizuálně identické nebo se sobě alespoň ve velké míře podobají. Proč z toho něco nevyvozovat? Tuto možnost Sibley rovněž odmítá, neboť každá vlastnost v souhře s jinými vlastnostmi působí jinak. Pokud bychom měli dvě vizuálně identické vlastnosti, například čtyři černé linie naskládané horizontálně nad sebou, na dvou různých objektech, ještě by to podle něj neznamenal, že díky této identické vlastnosti budou mít oba objekty rovněž identické vlastnosti estetické. Předměty budou odlišné v jiných vlastnostech, podobně jako dvě různá zakřivení, a tudíž i jejich estetické vlastnosti budou jiné. Sibley v této souvislosti říká následující: „[...] prvky, které činí něco lahodné nebo elegantní, jsou zkombinovány unikátním způsobem a estetické kvality závisí přesně na této jedinečné kombinaci těchto konkrétních barev a tvarů [...].“⁴² „Snaha oddělit některé prvky,“ dodává Sibley, „a zobecňovat, nikam nevede.“⁴³

Předcházející úvahy vedou k závěru, že z popisu a osamostatňování mimoestetických vlastností nelze vyvozovat, ať už zpětně nebo do budoucnosti, pravdivost estetických soudů v logickém slova smyslu. „Zjištění, že se estetické pojmy neřídí podmínkami, může vyvolat rozpaky nad jejich aplikací [...],“ připouští však Sibley.⁴⁴ Nesmíme kvůli tomu ale propadnout domněnku, že Sibleyho pozice vede v případě sporu k nemožnosti rozhodnout, který estetický soud popisuje daný objekt vhodněji. Sibley zastává názor, že spory mají šanci na usmíření: „ačkoliv užíváme [estetické] pojmy bez pravidel nebo podmínek, bráníme a podporujeme naše soudy a přesvědčujeme ostatní o jejich správnosti prostým mluvením.“⁴⁵ A během tohoto mluvení podle Sibleyho zmiňujeme „snadno rozpoznatelné mimo-estetické [vlastnosti, pozn. autora], na nichž estetické kvality závisejí“.⁴⁶ Jestliže ale toto odkazování nemá povahu logického zdůvodňování, musíme se ptát, jakou aktivitu to tedy provádíme? Jednak podle Sibleyho pomocí zmínek mimo-estetických kvalit naše soudy vysvětlujeme, ale hlavně se snažíme druhé přimět, aby v předmětech spatřili tytéž estetické vlastnosti jako my.⁴⁷ Tedy, mimo jiné upozorňujeme účastníky sporu na konkrétní mimo-estetické vlastnosti posuzovaných věcí a snažíme se je přimět k tomu, aby v nich viděli ty estetické vlastnosti, které se zároveň snažíme uchopit pomocí estetických pojmů. Tyto aktivity podle Sibleyho, stejně tak jako rozpoznání estetických vlastností, resp. aplikace estetických pojmů, vyžadují uplatnění vkusu: „taková senzitivita je nutná k povšimnutí si, že dané tvary a barvy činí obraz nevyváženým [...], jak na straně kritika, tak těch, kteří jeho vysvětlování naslouchají, ve stejné míře jako k původnímu rozpoznání estetických vlastností díla.“⁴⁸ Sibley naznačuje, že v průběhu této kritické aktivity proces estetického souzení probíhá

⁴² SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 434-435.

⁴³ Tamtéž, s. 434-435.

⁴⁴ Tamtéž, s. 437.

⁴⁵ Tamtéž, s. 438.

⁴⁶ Tamtéž, s. 439.

⁴⁷ SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 140-144.

⁴⁸ Tamtéž, s. 141.

znovu. Otázkou je, zdali tato aktivita může sloužit jako ospravedlnění estetických soudů. Sibley na ni odpovídá pozitivně.⁴⁹ Pokud jsem tedy v této aktivitě úspěšný a oponent se mnou souhlasí, tedy pokud skutečně spatřil ony estetické kvality, potom „neexistuje jediný důvod tvrdit, že jsem nedokázal podpořit, ospravedlnit, nebo dokonce doložit svůj původní soud“.⁵⁰ Sibley tento typ ospravedlnění nazývá percepčním důkazem.⁵¹ Upozorňuje ovšem, že tuto aktivitu nelze ztotožňovat se zmíněným zdůvodňováním, neboť něco jiného je podle něj skutečně *vidět* nebo *slyšet* danou kvalitu a něco jiného je *domnívat se*, že předmět má danou kvalitu: „Aktivita, jejímž úspěšným výsledkem je vidění nebo slyšení, nemůže být nazvána zdůvodňováním.“⁵² Abychom tedy odpověděli na otázku, na základě čeho jsem užil daného estetického pojmu, odpověď musí znít rámcově takto: na základě toho, že jsem vnímal konkrétní mimo-estetické vlastnosti daného předmětu takovým způsobem, že jsem v nich spatřil dané vlastnosti estetické.

Je zcela zřejmé, že taková odpověď příliš jasnosti do výkladu nepřináší. Spíš nás zavádí do slepé uličky. Spojitost mezi vlastnostmi mimo-estetickými a estetickými se v konkrétních případech jeví záhadně. Sibley za to ostatně sklídl i kritické výtky. Tak například H. R. G. Schwyzer mu v této souvislosti vyčítá, že odkazování na mimo-estetické vlastnosti nemůže posloužit jako vysvětlení zdůvodňování estetických soudů: „Tvrzení, že ospravedlnění estetických soudů je záležitostí zmiňování mimo-estetických vlastností [...], zní, jako by kritik nelegálně cestoval z jedné logické oblasti do druhé.“⁵³ Tedy, nemáme zatím odpověď na to, proč dané prvky ústí ve vlastnosti estetické. Tato absence přináší nebezpečí absolutního relativismu, tj. pravý opak toho, co jsme od tohoto kroku očekávali. Na druhou stranu se však zdá, že percepční důkaz je podmíněn závislostí estetických vlastností na mimo-estetických, neboť předměty zkrátka vypadají tak, jak vypadají díky mimo-estetickým vlastnostem, a na ně jsme kritiky upozorňováni. Otázkou tedy je, zda závislost estetických vlastností – jestliže se zdá nutná pro percepční důkaz a jestliže je z této praxe odvozována – může tento proces užitečně dovysvětlit. Teoretikové v úvodu zmíněné superveniencie hlásající, že nelze myslet změnu v estetických kvalitách bez změny v mimo-estetických kvalitách, se snaží takto formulovanou závislost využít k teorii ospravedlnění estetických soudů, tj. k něčemu, co by spojitost mezi zmíněnými skupinami vlastností mělo uchopit. Zanechme proto výklad Sibleyho pozice v tomto stavu a zaměřme se samu teorii superveniencie. Nakolik tato teorie souzní se Sibleyho úvahami a zdali může pomoci při hledání cesty z výše nastíněného slepého bodu, nebo zda Sibley nabízí alternativu, ukáží následující kapitoly.

⁴⁹ Tamtéž, s. 142.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 143.

⁵² Tamtéž, s. 143-144.

⁵³ SCHWYZER: Sibley's „Aesthetic Concepts“. In: *The Philosophical Review*, Vol. 72, No. 1, 1963, s. 75.

2. Supervenience estetických vlastností

V této kapitole představím vybrané koncepce teorie supervenience, a to nejenom v estetické oblasti. Začnu přiblížením obecné teze supervenience, jak jí formuloval filosof Jeagwom Kim. Následně představím pokus estetika Johna Bendera aplikovat supervenenci na teorii ospravedlnění estetických soudů. V poslední sekci představím námítky vůči supervenenci, které cílí na její neschopnost říci o vztahu mezi estetickými a mimo-estetickými vlastnostmi cokoliv zajímavého. Budu argumentovat v neprospěch možnosti pomoci supervenience vybudovat teorii ospravedlnění estetických soudů.

Koncept supervenience nachází v současné analytické filosofii uplatnění v různých oblastech, nejenom v estetice. Pomocí teze, že nelze uvažovat o změně ve skupině vlastností typu A bez změny vlastností typu B, bývá vysvětlována například relace mezi fyzickými a mentálními vlastnostmi nebo mezi morálními a eticky neutrálními vlastnostmi. Ať už ovšem koncept supervenience aplikujeme na jakékoliv filosofické pole, zdá se, že motivace zůstává podobná. Teoretikové využívající supervenenci se pomocí ní pokouší vysvětlit určitý vztah závislosti nebo determinace mezi dvěma různými oblastmi, který není uchopitelný žádným jiným a srozumitelnějším vztahem závislosti, např. kauzalitou nebo logickým vyplýváním. Tak například filosof Jeagwon Kim tvrdí že „věci jsou vzájemně propojeny takovým způsobem, že existence jedné věci a jejich vlastností závisí nebo je determinována existencí jiných věcí a jejich povahou“⁵⁴. Svě pojetí supervenience představil v článku s názvem *Pojem supervenience* z roku 1984. Hovoří o rodinách, množinách vlastností supervenujících na odlišných rodinách či množinách vlastností, nikoliv o predikátech.⁵⁵ Snaha formulovat vztah závislosti jej nakonec přivádí k rozčlenění supervenience na dva typy: slabou a silnou. Pro účely této práce postačí seznámit se silnou tezí supervenience, jíž Kim formuluje následovně:

„A silně supervenuje na B pouze tehdy, pokud nezbytně platí pro každé X a pro každou vlastnost F ve skupině A, jestliže X má F, existuje vlastnost G ve skupině B, takže X má G, a nezbytně, jestliže Y má G, má také F.“⁵⁶

Takto postulovaná teze supervenience zavádí pevnou, nerozlučitelnou spojitost mezi různými vlastnostmi z dvou různých množin vlastností, tj. dvě neidentické vlastnosti z odlišných neidentických množin vlastností se vždy musí objevovat pospolu. Kim nabízí následující ilustraci. Jestliže vlastnost A, být dobrým člověkem, supervenuje na vlastnostech B, být odvážným, štedrým a upřímným, potom dva lidé nerozlišitelní ve vlastnostech B, tj. jsou buď oba odvážní, štedří nebo upřímní, budou shodní také ve

⁵⁴ KIM, J.: Concepts of Supervenience. In: *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. XLV, No. 2, 1984, s. 153.

⁵⁵ Tamtéž, s. 155.

⁵⁶ Tamtéž, s. 165.

vlastnostech A, tj. budou oba dobrými lidmi.⁵⁷ Zdá se, že takto silný vztah závislosti, resp. propojenosti mezi dvěma vlastnostmi z různých množin je důsledkem inherentního charakteru základních vlastností. Lze se domnívat, že vlastnosti upřímný, odvážný a štedrý v sobě mají cosi, co nás nutí k tomu, abychom k nim rovněž připojili vlastnost být dobrým člověkem. Kim v této souvislosti upozorňuje, že takto formulovaná teze superveniencie umožňuje tvrdit, že „tento člověk je dobrý z důvodu jeho upřímnosti a štedrosti, že jeho bytí dobrým člověkem se zakládá na přítomnosti těchto charakterových rysů, tedy že je dobrým člověkem, protože je upřímný a štedrý.“⁵⁸

K čemu může být takto formulovaná závislost dvou skupin vlastností užitečná? Kim o supervenienci uvažuje primárně jako o metafyzické tezi vysvětlující existenční vztah dvou druhů vlastností: „teze, že určitá oblast supervenuje na jiné, zůstává metafyzickou tezí o objektivně existující závislosti mezi dvěma skupinami [...]“⁵⁹ Co je zde míněno onou „metafyzickou tezí“ či „objektivně existující závislostí“? Vojtěch Kolman v článku *Co je pragmatismus* popisuje analytickou metafyziku jako filosofický přístup, který věří, že „svět již nějakým vyčerpávajícím způsobem strukturován je a my jen objevujeme předem dané objekty a preexistující rozlišení“⁶⁰. Vše tedy již existuje před námi a my to pouze „nálepkujeme“. Pokud se odrazíme od Kolmanovy charakteristiky, potom lze říct, že se pojem superveniencie zakládá na představě neproblematické a na člověku nezávislé existence vlastností. Naším úkolem je pouze na základě pozorování odhalit jejich chování, tj. ukázat, jaký mezi nimi panuje vztah. Ten by mezi nimi existoval, ať už bychom jej ukázali, či nikoliv. Proto jej Kim označuje za objektivní.

To má celkem podstatné důsledky. Podle Kima nás to zavazuje k tvrzení, že jestliže objekt X má vlastnost F ze supervenující množiny A, pak pro X platí, že musí rovněž mít koexistující vlastnost G ze základní skupiny B, přičemž jestliže objekt Y rovněž vykazuje takovou základní vlastnost G, potom musí mít také supervenující vlastnost F.⁶¹ Jestliže určité základní vlastnosti nutně implikují přítomnost určitých supervenujících vlastností, můžeme si dovolit postulovat obecnou a pravidelnou, tj. opakovatelnou závislost. Pokud se tedy o daném X dozvíme, že obsahuje základní vlastnosti, o nichž víme, že implikují určité supervenující vlastnosti, lze pronést výrok připisující tomuto X ony závislé vlastnosti. Tento výrok by pak nemohl být nepravdivý, neboť by se zakládal na reálně existující pravidelnosti zaručující jeho správnost. Zdá se tedy, že za platnosti Kimovy silné superveniencie, tj. za platnosti koexistence, není problém ze znalosti základních vlastností konkrétního objektu, tj. z jeho popisu, pravdivě vyvodit jeho vlastnosti závislé, aniž by bylo nutné jej empiricky poznat.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž, s. 165.

⁵⁹ Tamtéž, s. 175.

⁶⁰ KOLMAN, V.: Co je pragmatismus. In: *Filosofický časopis*, č. 57, 2009, s. 254.

⁶¹ KIM, J.: Concepts of Superveniencie. In: *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. XLV, No. 2, 1984, s. 170.

Je nutné si uvědomit dosah takového tvrzení. Metafyzická teze o závislosti estetických vlastností získává status faktu, jako by téměř šlo o přírodní zákon vykazatelný „tvrdou“ vědou. Na tuto tendenci metafyzických teorií upozorňuje rovněž Kolman, když říká, že taková tvrzení vedou k tomu, že „omylem objevíme zcela nové typy faktů, předmětů tzv. čistého poznání“.⁶² Nechme pro tuto chvíli stranou, že Kolman tento důsledek považuje za nepřipustný, a zaměříme se na to, zda je takto vyložená teze supervenience aplikovatelná v estetické oblasti.

2.1. Supervenience a ospravedlnění estetických soudů

Autoři hlásící se k doktríně supervenience estetických vlastností zastávají názor, že estetické soudy vynášené nad konkrétními objekty mohou být vůči těmto objektům více či méně adekvátní, tj. mohou se více či méně shodovat s tím, jaký objekt skutečně je. „Popisy uměleckých děl a dalších objektů co do jejich estetických vlastností mohou být pravdivé, nebo nepravdivé a mohou být oprávněné, nebo neoprávněné,“⁶³ tvrdí například John Bender. Předpokládají, že estetický charakter věci je jednou pro vždy dán jejich vlastnostmi mimo-estetickými. Estetické soudy, které nad těmito věcmi vynášíme, mají tento existující estetický charakter pouze pravdivě popsat. Pokud přijmeme toto východisko, které autoři zabývající se supervenencí nemají potřebu dokazovat, musíme nalézt mechanismus, na základě kterého bude možné ověřit, zda nějaký soud skutečně odpovídá estetické povaze hodnoceného předmětu. Zdá se, že mezi autory panuje shoda na tom, že v naší běžné praxi si k naplnění tohoto cíle vypomáháme odkazováním na mimo-estetické vlastnosti. Samotný vztah mezi těmito dvěma skupinami vlastností má tedy posloužit jako mechanismus, pomocí něž zdůvodníme, že objekt skutečně má připisované estetické vlastnosti. Když se autoři zastávající výše uvedené východisko pokouší tento vztah charakterizovat, uchylují se k aplikaci teorie supervenience, tj. nelze uvažovat o změně estetických vlastností bez změny mimo-estetických vlastností. Je očividné, že tato formulace odpovídá intuici, že pokud předmět vypadá jistým způsobem, tj. má takové a takové mimo-estetické vlastnosti, měl by díky nim mít i jisté estetické vlastnosti, a že pokud by vypadal jinak, změnila by se i jeho estetická povaha. V této sekci proto představím pokus vypracovat pomocí supervenience teorii ospravedlnění estetických soudů.

Jako výchozí bod jsem zvolil úvahy zmíněného Johna Bendera, které představil v článku *Supervenience a ospravedlnění estetických soudů*. Na Benderově přístupu je sympatické, že se pokouší vyvarovat přísné rigidnosti estetického souzení. Podobně jako Sibley tvrdí, že neexistují zobecnění typu „všechny malby s jemně zahnutými liniemi a světle saturovanými barvami, jsou lahodné a vyvážené“.⁶⁴ Zároveň se ale snaží vyvarovat

⁶² KOLMAN, V.: Proč nepotřebujeme (analytickou) metafyziku. In: *Organon F 14*, č. 3, 2007, s. 357.

⁶³ BENDER, J.: Supervenience and the Justification of Aesthetic Judgments. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 1, 1987, s. 31.

⁶⁴ Tamtéž.

subjektivitě estetických soudů. Ty totiž podle něj podléhají jisté pravidelnosti. Ovšem pravidelnosti, jež nemá nic společného s logickým vyplýváním.⁶⁵ Jakou podobu tedy tato pravidelnost v Benderově pojetí nabírá a jakou roli v ní hraje supervenience?

Bender vychází z výše nastíněné intuice, již rozšiřuje o několik dalších pozorování: estetické a mimo-estetické vlastnosti nejsou identické; existuje mnoho způsobů, jimiž lze „realizovat“ jednu estetickou vlastnost, tj. dvě rozdílné věci mohou sdílet stejnou estetickou vlastnost; estetické vlastnosti neimplikují přítomnost žádné mimo-estetické vlastnosti v konkrétních případech.⁶⁶ Následně Bender testuje, zdali supervenience tato pozorování nějak vysvětluje. Největší důraz klade právě na problematiku ospravedlnění estetických soudů, přičemž jej zajímá, zdali ty vlastnosti, na něž se v naší jazykové praxi odkazuje, jsou rovněž ty, na nichž estetické vlastnosti supervenují.⁶⁷ A nakonec dochází k závěru, že ano, byť estetické vlastnosti supervenují i na řadě jiných vlastností.⁶⁸ Toto tvrzení Bender zakládá na definici supervenience, s níž přišel filosof Simon Blackburn v článku *Morální realismus*. Definice se skládá ze dvou tezí:

(S) Vlastnost M supervenuje na vlastnostech $N_1 \dots N_n$ tehdy, pokud M není identické s jakoukoliv vlastností v $N_1 \dots N_n$, ani s jakoukoliv jejich funkcí, a pokud je logicky nemožné, že věc se stane M, přestane být M nebo se stane více či méně M bez toho, aniž by se změnil některý člen v $N_1 \dots N_n$

(S2) Vlastnost M supervenuje na vlastnostech $N_1 \dots N_n$ tehdy, pokud M není identické s jakoukoliv vlastností v $N_1 \dots N_n$, ani s jakoukoliv jejich funkcí, a pokud je logicky nemožné, aby dvě věci, které ve stejné míře mají tytéž vlastnosti z $N_1 \dots N_n$, nevlastnily ve stejné míře také M.⁶⁹

V této definici nicméně Bender spatřuje jisté obtíže komplikující aplikaci supervenience v jednotlivých případech. Což je podstatné, neboť estetické soudy se vztahují výhradně k jednotlivým předmětům. Aby tedy byla supervenience využitelná pro ospravedlnění estetických soudů, Bender věnuje značnou část výkladu obecné formulaci základny mimo-estetických vlastností, na níž by měly vlastnosti estetické v konkrétních případech supervenovat. Ona zmíněná obtíž spočívá podle Bendera v tom, že výše definovaná teze propojuje jedinou vlastnost s celou množinou vlastností základních.⁷⁰ V běžné praxi se ovšem setkáváme spíše s tím, že objekt má pouze některé z těchto základních vlastností nebo že dva objekty sdílející tutéž závislou vlastnost sdílejí

⁶⁵ Srov. Benderovo tvrzení: „[...] zdá se, že mezi estetickým a mimo-estetickým nepanuje vztah vyplývání“. (Tamtéž)

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž, s. 32.

⁶⁸ Tamtéž, s. 36-37.

⁶⁹ BLACKBURN, S.: Moral Realism. In: CASEY, J.: *Morality and Moral Reasoning*. Londýn: Methuen, 1971, s. 106.

⁷⁰ V tomto se Bender, resp. Blackburn shodují s Kimem.

jenom některé vlastnosti závislé.⁷¹ Tak například o Kandinského obrazu Černé linie můžeme podle Bendera tvrdit, že jde o dílo organicky dynamické, což má být estetická vlastnost, kterou má obraz díky svým korpuskulárním tvarům a liniím připomínajícím vlákna. Estetická vlastnost organický dynamismus tedy supervenuje na mimo-estetických vlastnostech korpuskulární tvary a linie připomínající vlákna. Dále ovšem Bender dodává, že „mnoho děl od Jacksona Pollocka, které sdílí organický dynamismus charakterizující Kandinského Černé linie, rovněž sdílí linie připomínající vlákna, ale už neobsahují korpuskulární tvary“⁷². Táž estetická vlastnost, organický dynamismus, tedy supervenuje na odlišných základnách v jednotlivých případech. Z tohoto důvodu Bender do základny v jednotlivých případech zahrnuje negativní doplňky vlastností nacházejících se sice v množině pro závislou vlastnost, ovšem vzhledem k tomu, že se v daném případě nevyskytují, tak je vyřazuje. „Jestliže vlastnost M má skupinu vlastností jako svou základnu pro supervenienci, B,“ říká Bender, „potom pro jakýkoliv objekt a bude existovat konjunkce, B#a, mezi vlastnostmi v B, jež a má, a negativními doplňky vlastností v B, jež a postrádá.“⁷³ Tedy, máme k dispozici základní množinu B, na niž pro ukázkou supervenuje organický dynamismus, obsahující korpuskulární tvary a linie připomínající vlákna. Základna pro díla Jacksona Pollocka ovšem bude obsahovat linie připomínající vlákna a vlastnost absence korpuskulárních tvarů.

Konstrukce B#a nicméně podle Bendera ještě zcela nezajišťuje uplatnitelnost superveniencie v jednotlivých případech. „Pokud M supervenuje na B, tak musíme vědět, zdali supervenuje také na B#a,“⁷⁴ tvrdí Bender. Odpověď lze podle něj nalézt v bližším prozkoumání základny B. Do ní tradičně zařazujeme takové vlastnosti, jež přispívají k podstatě vlastnosti M, tj. všechny takové vlastnosti, díky nimž o objektu můžeme prohlásit, že má M.⁷⁵ S tímto si ovšem podle Bendera nevystačíme a základnu musíme rozšířit o vlastnosti další. Bender vychází z pozorování, že když hovoříme například o uměleckých dílech, často pronášíme, že jejich estetický charakter není výsledkem pouze mimo-estetických vlastností, které skutečně mají, ale rovněž těch, které vůbec nemají, resp. těch, jež by estetický charakter díla zničily.⁷⁶ Tak například obraz Mona Lisa by nejspíš pozbyl záhadnosti, pokud by se žena na něm zachycená vesele usmívala. Vlastnost zobrazovat ženu, která se vesele usmívá, se tedy svou nepřítomností rovněž podílí na estetickém charakteru tohoto díla. Proto podle Bendera musíme i negativní doplňky vlastností, jež by danou estetickou vlastnost anulovaly, zahrnout do základny pro její supervenienci.⁷⁷ Tento požadavek může znít poněkud kontra-intuitivně. Proč na něm tedy Bender tvrdá? Představme si dva objekty, jež sdílejí jak korpuskulární tvary,

⁷¹ BENDER, J.: Supervenience and the Justification of Aesthetic Judgments. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 1, 1987, s 32-33.

⁷² Tamtéž. s. 33.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, s. 34.

⁷⁵ Tamtéž, s. 34.

⁷⁶ Tamtéž, s. 34.

⁷⁷ Tamtéž, s. 34.

tak linie připomínající vlákna. O obou předmětech bychom mohli díky supervenienci tvrdit, že jsou organicky dynamické. Potíž spočívá v tom, že bychom to mohli tvrdit i tehdy, pokud by jeden z těchto objektů měl navíc vlastnost, jež by organický dynamismus anulovala. Výrok, že daný objekt „je organicky dynamický“ by tedy vůbec neměl být možný, avšak byl by, neboť oba objekty by sdílely tutéž základnu pro organický dynamismus. Tudíž podle Bendera nemohou estetické vlastnosti supervenovat pouze na výše popsané konstrukci B#a, ale musí v ní být zohledněny rovněž jakékoliv mimo-estetické vlastnosti, jež danou závislou estetickou vlastnost anulují: „vzhledem k tomu, že každá vlastnost anulující M je relevantní pro to, zdali je objekt M, zahrnujeme ji proto do základny.“⁷⁸ Konstrukce B#a tedy bude podle Bendera obsahovat „všechny vlastnosti odpovídající za M, které a vlastní, negativní doplňky všech ostatní vlastností odpovídajících za M a negativní doplňky všech vlastností, které M anulují“.⁷⁹

Ovšem ani takto stanovená základna pro supervenienci využitelná v jednotlivých případech Bendera neuspokojuje. Může podle něj nastat situace, kdy objekt má vlastnosti odpovědné za estetickou vlastnost M, avšak jedna z nich zrovna nepřispívá k tomu, aby daný objekt M měl.⁸⁰ Řekněme, že objekt má jak korpuskulární tvary, tak linie připomínající vlákna, ovšem pouze druhá vlastnost v tomto případě ústí v organický dynamismus, zatímco ta první zůstává neaktivní, tj. její změna by neměla ovlivnit, zda objekt bude organicky dynamický. Ze základny je proto nutné ji odstranit, neboť pokud by se změnila, muselo by rovněž dojít ke změně v závislé vlastnosti, což ovšem není tento případ. „Abychom tento fakt reflektovali,“ přichází s řešením Bender, „nahradíme neaktivní vlastnosti přispívající k M jejich negativními doplňky.“⁸¹ Organický dynamismus by v tomto případě supervenoval rovněž na vlastnosti nemít korpuskulární tvary. Po tomto kroku tedy bude i nadále estetická vlastnost M supervenovat na všech vlastnostech, které jsou za ní odpovědné a které a má, tj. včetně těch neaktivních, avšak bude supervenovat i na negativních doplňcích neaktivních vlastností. Samy sebe tak „vyřadí z provozu“. Tímto dostaneme konstrukci B<#a, již už Bender považuje za finální. Shrňme proto pro přehlednost, na čem podle Bendera estetické vlastnosti v jednotlivých případech supervenují: na všech vlastnostech odpovědných za M, které objekt má, na vlastnostech odpovědných za M, jež objekt nemá, na negativních doplňcích všech vlastností, které M anulují, a na negativních doplňcích vlastností odpovědných za M, které objekt má, avšak které zůstávají neaktivní.

Jaké uplatnění pak ovšem superveniencie podle Bendera v problematice zdůvodňování estetických soudů nalézá? Superveniencie podle Bendera logicky znemožňuje existenci tzv. smíšených světů,⁸² tedy světů, v nichž dva od sebe nerozlišitelné objekty co do základních vlastností mohou mít různé supervenující

⁷⁸ Tamtéž, s. 34-35.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž, s. 35-36.

⁸¹ Tamtéž, s. 36.

⁸² Tezi o vyloučení existence smíšených světů přebírá od Simona Blackburna.

vlastnosti.⁸³ Zákazem smíšených světů se Bender snaží reflektovat, resp. spíš si pojistit, v úvodu zmíněný předpoklad, že pro každý objekt existuje pouze jeden správný estetický charakter. Aby ovšem byl tento nárok splněn, schopnost tento daný a správný estetický charakter nahlédnout poskytuje pouze některým hodnotitelům, tj. existují pouze někteří lidé, kterým se ukazuje. Bender mluví o jednotlivcích „s určitým stupněm estetických zkušeností, znalostí, citlivostí a schopností pozornosti a rozlišování.“⁸⁴ Panuje-li mezi touto skupinou souhlas na připsání daných estetických vlastností, vystihují tyto popisy věrně estetický charakter hodnoceného předmětu: „zákaz smíšených světů reflektuje předpoklad, že pokud existuje pravdivý estetický charakter objektu, měly by reakce specifikované skupiny podléhat vysokému stupni pravidelnosti.“⁸⁵ Tedy chceme-li podle Bendera ověřit platnost estetického soudu, postačí nám, když se na něm shodnou kvalifikovaní pozorovatelé, protože se díky supervenienci, z níž vyplývá zákaz smíšených světů, zužuje možnost rozrůzněnosti estetického charakteru daných předmětů. Každému objektu jsou vyhrazeny pouze určité estetické vlastnosti a skupina kvalifikovaných pozorovatelů je natolik kvalifikovaná, že je umí nahlédnout. Předpokladem, aby se tak stalo, ale zůstává supervenience. Podle Bendera totiž „supervenience logicky zajišťuje, že estetické predikáty [...] jsou definovány ve vztahu k reakcím kvalifikované skupiny lidských pozorovatelů a že jsou používány v soudech, které mohou být pravdivé nebo nepravdivé, správné nebo špatné“.⁸⁶

2.2. Nedostatky teorie supervenience estetických vlastností

Po tomto stručném představení návrhu, jak pomocí supervenience formulovat závislost estetických vlastností na těch mimo-estetických, se nyní pokusím upozornit na její nedostatky. Jak je patrné ze zmíněného Benderova článku, supervenience má sloužit jako teoretický nástroj umožňující interpretovat estetické soudy jako buď pravdivé, nebo nepravdivé. Tedy, máme-li ustanovenou závislost mezi estetickými a mimo-estetickými vlastnostmi ve smyslu, že bez změny druhých nelze myslet změnu prvních, potom pro každý předmět jsou myslitelné pouze některé estetické vlastnosti, jež jeho estetický charakter pravdivě vystihují. Což je důležité, neboť během ospravedlnění estetických soudů volíme formulace tvrdící, že předmět získal estetický charakter „následkem“, „na základě“ nebo „z důvodu“ jeho mimo-estetických vlastností. Prohlásím-li tedy o obraze, že má organický dynamismus, smím díky supervenienci platnost tohoto výroku zdůvodnit odkazem na korpuskulární tvary, a zdá se, že jsem prostě uspěl. Tedy za předpokladu, že tentýž soud vynesli i kvalifikovaní pozorovatelé. Nedostatečnost takového zdůvodnění je evidentní.

⁸³ Tamtéž, s 37-38.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž, s. 39.

Nejenom že nevíme, co činí kvalifikované pozorovatele kvalifikovanými, nevyřešenou otázkou rovněž zůstává, jak ověříme, že se tato skupina nemýlí, i když se její estetické soudy shodují? Do úzkých se dostaneme i tehdy, když skupina kvalifikovaných pozorovatelů po určité době svůj soud přehodnotí. Ba co víc, co když nastane praxí mnohokrát potvrzený případ, kdy se skupina rozpadne do dvou táborů a oba budou dané věci připisovat zcela protichůdné estetické vlastnosti a jejich pravdivost stvrzovat týmiž vlastnostmi mimo-estetickými? Těmito příklady chci jednoduše upozornit na skutečnost, že pro to, abychom mohli prokázat pravdivost estetického soudu, tj. zda se shoduje s oním předpokládaným estetickým charakterem, musíme se obrátit na něco průkaznějšího než na pouhou shodu mezi nejasně vytyčenou a obtížně definovatelnou skupinou kvalifikovaných pozorovatelů. Musíme v první řadě vysvětlit, proč se shodli zrovna na těchto soudech. K tomu může posloužit nějaká norma či pravidlo. Jak ukázala první část této kapitoly, pojem superveniencie má ambici, zdá se, taková pravidla nabídnout. Pokusím se ukázat, že v kontextu estetického souzení jde o naděje falešné. Jakmile bude zřejmé, že taková očekávání nelze naplnit, ukáže se, že superveniencie je jenom variantou banálního tvrzení, že „předmět je tím, čím je“, a že tedy nesvede uspokojivě vysvětlit shodu kvalifikované skupiny.

Začněme s normou. Rozumím ji jako vyjádření stabilní závislosti mezi jednotlivými typy estetických a mimo-estetických vlastností. Vzpomeňme na úvahy Jaegwona Kima o vzájemné koexistenci základních a závislých vlastností vyplývající z jeho formulace superveniencie. Obě vlastnosti se vždy objevují pospolu. Jinými slovy, norma nám umožňuje zdůvodňovat nové případy jako ty dosavadní. Jedním z předpokladů Kimovy formulace superveniencie je, že abychom sestavili množinu základních vlastností, musíme o vlastnostech uvažovat jako o obecných typech vyskytujících se v různých instancích. To má rovněž platit v případě estetické superveniencie.⁸⁷ S trochou interpretační fantazie lze takové pojetí přisoudit i Benderovi, a to navzdory jeho tvrzení, že neexistují žádná zobecnění typu „všechny malby s jemně zahnutými liniemi a světlými barvami, jsou lahodné a vyvážené“.^{88,89} Vzpomeňme si, jak o vlastnostech hovoří. Například tvrdí, že „mnoho děl od Jacksona Pollocka, které sdílí organický dynamismus charakterizující rovněž Kandinského *Černé linie*, rovněž sdílí linie připomínající vlákna, ale už neobsahují korpuskulární tvary“.⁹⁰ Nebo: „v hudebních dílech basová linka perpetuum mobile často vyvolává pocit chůze a pohybu vpřed.“⁹¹ Jestliže dva různé obrazy mohou vlastnost označenou shodným výrazem sdílet a táž basová linka – opět označená jedním výrazem – se může objevit v několika hudebních

⁸⁷ První kapitola už naznačila, že něco takového není v případě estetických vlastností možné. Tím ale předbíháme závěry třetí kapitoly. Pro potřeby vypořádání se superveniencí připustíme, že estetické vlastnosti lze takto pojímat.

⁸⁸ Otevřeně přiznává, že o estetických vlastnostech mluví na obecné rovině. Nikde ovšem explicitně neřekne, že takto pojímá i vlastnosti mimo-estetické.

⁸⁹ Tamtéž s. 31.

⁹⁰ Tamtéž. s. 33; zvýraznění JH.

⁹¹ Tamtéž, s. 35; zvýraznění JH.

skladbách, nelze o nich uvažovat jinak než jako o vlastnostech obecných, vyskytujících se v různých provedeních. Předpoklad obecnosti mimo-estetických vlastností by pak prostupoval celým Benderovým pokusem stanovit základnu pro supervenienci uplatnitelnou v jednotlivých případech, neboť se jeho snaha zakládá na postupném „oklešťování“ vlastností v základní množině pro danou estetickou vlastnost a přidáváním vlastností jiných. Jestliže má organický dynamismus konkrétního díla Jacksona Pollocka supervenovat na liniích připomínajících vlákna a na negativním doplňku korpuskulárních tvarů, tj. aby šlo v jednotlivém případě tuto vlastnost vyřadit, protože ji dílo postrádá, musíme o ní uvažovat na obecné rovině. V tomto případě totiž žádné její jednotlivé provedení neexistuje, tudíž by jinak nebylo co vyřazovat.

Lze tedy pomocí závislosti estetických vlastností na vlastnostech mimo-estetických postulované vztahem superveniencie ustanovit normu jejich společného výskytu? Domnívám se, že nelze, a to z toho důvodu, že se její ustanovení zakládá na předpokladu, že z obecných mimo-estetických vlastností lze vyvodit vlastnosti estetické. To ovšem není možné.

Není kontroverzní tvrdit, že estetické soudy jsou výsledkem estetického vnímání, že toto vnímání je nutně vnímáním jednotlivého a že podoba tohoto jednotlivého je esteticky relevantní. Tudíž podoba jednotlivé instance jakékoliv obecné mimo-estetické vlastnosti bude rovněž důležitá pro výsledný estetický charakter díla. Na tuto problematiku upozornil Robert Wicks v polemice s Nickem Zangwillem, již vyvolal Benderův článek. „Víme, že vlastnosti se stupněm obecnosti jako ‚zakřivené linie‘ mohou být realizovány různými způsoby, nekonečně, a že způsob, jakým jsou realizovány, je esteticky relevantní,“ říká Wicks.⁹² Toto má vážné důsledky. Platí-li, že konkrétní podoba jednotlivého výskytu obecné mimo-estetické vlastnosti je esteticky relevantní, pak může nastat případ, kdy vlastnost obsažená v základní množině, tj. vlastnost běžně odpovědná za danou estetickou vlastnost, ji náhle anuluje.⁹³ Dílo bude mít korpuskulární tvary, ale kvůli nim nebude mít organický dynamismus. Bez změny v základních vlastnostech dojde ke změně ve vlastnostech závislých. Obhájce superveniencie by nejspíš namítal, že korpuskulární tvary v tomto případě určují odlišnou estetickou vlastnost, neuspořádanou nudu, a že je tedy nesmyslné o problému uvažovat tímto způsobem.⁹⁴ Tím ale výtku nevyvrátí. Jestliže táž estetická vlastnost může mít více základů, což nikdo z teoretiků superveniencie nezpochybňuje, pak si lze představit případ, kdy vlastnost mít linie připomínající vlákna rovněž ústí v neuspořádanou nudu.⁹⁵ Tedy, bude-li existovat předmět s korpuskulárními tvary a liniemi připomínající vlákna, můžeme o něm tvrdit, že má organický dynamismus i neuspořádanou nudu. Ocitneme se v situaci, kdy nebudeme umět rozhodnout, jaké estetické vlastnosti objekt skutečně má.

⁹² WICKS, R.: Superveniencie and Aesthetic Judgment. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 4, 1988, s. 511.

⁹³ Najednou se tedy octne v jiné „příhrádce“ Benderovy konstrukce B<#a.

⁹⁴ Předpokládejme, že neuspořádaná nuda je pravým opakem organického dynamismu.

⁹⁵ Jde ostatně o jedno z Benderových východisek.

Jsou-li tyto příklady představitelné, potom superveniencie nemůže obstát. Její teze nebude možné naplnit, protože, jak tvrdí Wicks, „jakmile zvýšíme obecnost základních vlastností, [...] zvýšíme také pravděpodobnost, že dva objekty s $N_1 \dots N_M$ se budou esteticky odlišovat“.⁹⁶

Zastánce superveniencie by se pravděpodobně ohradil tvrzením, že korpuskulární tvary ústící v neuspořádanou nudu nejsou vizuálně shodné s těmi, které vedou k organickému dynamismu. Tedy, snažil by se nejspíš tvrdit, že jde o úplně jinou mimoestetickou vlastnost, již by bylo vhodné označit odlišným výrazem. Taková argumentace těžko může obhájit supervenienci ve výše naznačené podobě. Odhalila by totiž limit superveniencie coby metafyzické teze, na nějž upozorňuje Kolman: „něco jako čisté poznání *per se*, které se domnívá mít metafyzika, je nebezpečnou iluzí, nepochopením toho, že veškerá rozlišení jsou pouze pomocné momenty dialektického procesu, jímž se zmocňujeme světa [...]“.⁹⁷ Tvrzení, že jde o jinou vlastnost, by jenom prozradilo, že vlastnosti ustanovujeme podle potřeby, nikoliv podle toho, jak se nám samy dávají. Tato argumentace by podryla relevanci obecných mimoestetických vlastností pro vyvozování vlastností estetických, protože by upozornila na moment jejich „konstrukce“. Vyvolávala by otázku, jak poznáme, že jde o odlišné nebo identické vlastnosti. Na základě čeho rozhodneme, že tato konkrétní realizace spadá pod cosi obecného, co označíme výrazem „korpuskulární tvary“? Jediná „pomůcka“, která se v této souvislosti nabízí, je podobnost mezi výskyty. Čímž se ale posuneme jenom k dalšímu problému, na nějž upozorňuje například Nelson Goodman v článku *Sedm výhrad proti podobnosti*. Hledáme-li podle Goodmana podobnost mezi jednotlivinami, potřebovali bychom vědět, pod jakým obecným typem ji posuzujeme. Kde tento „ohled“ nalezneme, ale podle Goodmana obecný pojem podobnosti nikdy nedokáže prozradit. „Máme obrovské potíže stanovit, v čem se dva [výskyty] musí shodovat, aby byly vzájemnými replikami,“ tvrdí Goodman.⁹⁸ Své tvrzení dokládá příkladem, kdy se zápis písmene „B“ více podobá náhodnému obrazci než jinému zápisu téhož písmene.⁹⁹ Při platnosti těchto závěrů pak nedokážeme vysvětlit, jak z mnoha jednotlivin abstrahovat obecnou vlastnost, dejme tomu korpuskulární tvary, v ohledu relevantním pro vyvození vlastností estetických, když i nepatrná změna v provedení této obecné vlastnosti ovlivňuje vlastnosti estetické. Jinými slovy, neznáme žádný estetický účel, který by umožňoval rozhodnout o příslušnosti konkrétních případů k obecnému typu. Popsat podmínky pro ustanovení obecné mimoestetické vlastnosti, aby v každém jednotlivém případě přinesla tutéž vlastnost estetickou, vůbec nelze. Řečeno Wicksovými slovy: „Protože vlastnosti v jakékoliv základně pro supervienci lze konkretizovat mnoha způsoby, je téměř nemožné

⁹⁶ WICKS, R.: Superveniencie and Aesthetic Judgement. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 4, 1988, s. 511.

⁹⁷ KOLMAN, V.: Proč nepotřebujeme (analytickou) metafyziku. In: *Organon F 14*, č. 3, 2007, s. 358.

⁹⁸ GOODMAN, N.: Seven Strictures of Similarity. In: *Problems and Projects*, Bobs-Merril, 1972, s. 438-439.

⁹⁹ Tamtéž.

vybudovat zobecněný [...] seznam vlastností, jež by determinovaly danou estetickou vlastnost [...].¹⁰⁰

Obhájci supervenience by tento závěr nepřijali. Nikoliv ovšem proto, že by s ním nesouhlasili a snažili se jej vyvrátit a dokázat opak. Spíše by namítali, že nastíněné výhrady jsou jen důsledkem nevhodných nároků, jež byly na supervenenci kladeny. Přesně to vyčítá Nick Zangwill ve zmíněné polemice i Robertu Wicksovi. Souhlasí s ním, že supervenenci nelze – z důvodů výše uvedených – užít k předvídaní nebo vyvozování estetických vlastností věci pouze ze znalosti vlastností mimo-estetických a tedy i k odvození jakékoliv normy. Avšak nevidí to jako problém, neboť něco takového ani nemá být cílem supervenience.¹⁰¹ „Hlavní motivací pro zavedení supervenience vždy bylo umožnění takového vztahu závislosti dvou skupin vlastností, který se obejde bez zákonů,¹⁰²“ namítá. Teoretikové supervenience estetických vlastností se tak ocitají v rozporu se závěry zmíněného Kima. Z tohoto hlediska se pak supervenience ukazuje jako vztah panující sice mezi jednotlivými estetickými a mimo-estetickými vlastnostmi daného objektu, avšak postrádající potenciál k přenosu na případy jiné. Potom platí Zangwillovo konstatování, že jediné, co nám supervenience nabídne, je nezajímavá předpověď, že „cokoliv shodného v mimo-estetickém ohledu, bude shodné i v ohledu estetickém“¹⁰³. Tedy, vztah dvou jednotlivých estetických a mimo-estetických vlastností platí pouze pro ně a pro jejich zcelem identické kopie.

Nemožnost pomocí supervenience vyvozovat nebo předvídat estetické vlastnosti nicméně nepředstavuje pro její obhájce důvod ji odmítnout. Zatímco nároku na pravidelnost se z rozumných důvodů sami vzdali, stále si ponechávají onen metafyzický předpoklad, že vlastnosti tu zkrátka jsou a je na nás, abychom si jich povšimli. Návodný je v tomto směru například tento Benderův výrok: „[...] idylická radost Beethovenovy Šesté symfonie [je, pozn. autora] v tomto díle [...], aby ji každý slyšel [...].“¹⁰⁴ Jestliže ale padla možnost dobrat se tímto způsobem normy, tak teoretikové supervenience pro ospravedlnění estetických soudů nabízejí pouze samotné východisko, s nímž do celé problematiky vstupovali. Tedy předpokládají, že vlastnosti se nám zkrátka neproblematicky ukazují ve zkušenosti. Tento předpoklad může být snadno zpochybněn. Teoretikové supervenience totiž nenabízejí kritéria pro definování základních vlastností, na kterých mají ty estetické supervenovat. Diskuze kolem stanovení základny navíc ukazuje, že supervenience říká banální věc a zastíňuje daleko podstatnější otázku.

V analytické estetice bývá supervenience rozlišovaná na úzkou a širokou. Bender, ačkoliv se k ní otevřeně nehlásí, by nejspíš hájil úzkou verzi. Do základny totiž zahrnuje

¹⁰⁰ WICKS, R.: Supervenience nad the „Science of the Beautiful. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 50, No. 4, 1992, s. 323.

¹⁰¹ ZANGWILL, N.: Supervenience Unthwarted: Rejoinder to Wicks. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 52, No. 4, 1994, s. 466-467.

¹⁰² Tamtéž, s. 467.

¹⁰³ Tamtéž, s. 468.

¹⁰⁴ BENDER, J.: Realism, Supervenience, and Irresolvable Aesthetic Disputes. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 54, No. 4, 1996, s. 379.

pouze „strukturální, vnímatelné“ vlastnosti.¹⁰⁵ Za platnosti úzké verze supervenience estetické vlastnosti supervenují pouze na viditelných vlastnostech hodnocených předmětů. Široká teze supervenience ale do základny rovněž zahrnuje vlastnosti kontextuální: jde-li například o umělecké dílo, tak jeho příslušnost k určitému uměleckému stylu, historickému období nebo třeba žánru. Pokud bychom chtěli kontextuální vlastnosti aplikovat rovněž na mimo-uměleckou oblast, museli bychom se smířit s tím, že se tyto vlastnosti shodují s „pozadím“, vůči němuž objekt posuzujeme. Jenže zde se ukazuje potíž se zařazením kontextuálních vlastností: změníme-li pozadí, změníme rovněž estetické vlastnosti. Wicks ve zmíněné reakci na Benderův článek upozornil, že pokud máme římskou mozaiku, a pokud ji jednou hodnotíme jako římskou mozaiku, ale podruhé pouze jako mozaiku, tj. tyto kontextuální vlastnosti zařadíme do základny, potom o ní bude možné prohlásit, že je jak jemná, tak hrubá.¹⁰⁶ „Je-li tento příklad správný,“ pokračuje Wicks, „potom [...] vztah supervenience ne vždy vyjadřuje závislost mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnostmi.“¹⁰⁷ S podobnou námitkou přišel rovněž Gregory Currie, byť tezi obhajuje. O kontextuálních vlastnostech uměleckých děl tvrdí, že je mají díky „jejich vztahům k umělci, dalším dílům a společnosti, v níž vznikly“.¹⁰⁸ Pokud by se tyto vztahy nějak změnily, rovněž by se změnily estetické vlastnosti.¹⁰⁹ Tyto výtky směřují k tomu, že budu-li například hodnotit totéž umělecké dílo, ale pokaždé s jinými kontextuálními vlastnostmi, mohu v těchto jednotlivých hodnoceních připsat dílu zcela rozdílné estetické vlastnosti. Nejinak tomu bude také v případě, když dříve vyneseny soud přehodnotím

Uvedené výhrady by se proponenti supervenience snažili opět mírnit poukazem, že jde o metafyzickou tezi. Podle Johna E. MacKinnona, kritika supervenience, by nejspíš tvrdili, že základna daná je, jenom ji nově objevujeme.¹¹⁰ V této souvislosti MacKinnon připomíná tvrzení Jerrolda Levinsona, že „díla jsou tím, čím jsou, a z hlediska jejich uměleckého obsahu tím také zůstanou. Jejich obsah se nemění, pouze náš přístup k tomuto obsahu se mění.“¹¹¹ Obdobně lze také interpretovat námitku vznesenou Nickem Zangwillem vůči Wicksovu příkladu s mozaikou. Zangwill tvrdí, že do základny nezahrnujeme vlastnost hodnotit jako mozaiku, ale vlastnost být mozaikou, nebo ještě

¹⁰⁵ BENDER, J.: Supervenience and the Justification of Aesthetic Judgments. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 1, 1987, s. 31.

¹⁰⁶ WICKS, R.: Supervenience and Aesthetic Judgment. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 4, 1988, s. 510.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ CURRIE, G.: Supervenience, Essentialism and Aesthetic Properties. In: *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, Vol. 58, No. 3, 1990, s. 250.

¹⁰⁹ Currie uvádí srovnání s nejvyšší osobou v místnosti, která je nejvyšší pouze díky velikosti ostatních přítomných, tj. nikoliv díky sama sobě. Pokud by do místnosti vstoupil někdo nový, už by nemusela být nejvyšší.

¹¹⁰ MACKINNON, J. E.: s. Aesthetic Supervenience: For and Against. In: *British Journal of Aesthetics*, Vol.41, No. 1, 2001, s. 72.

¹¹¹ LEVINSON, J.: Artworks and the Future. In: *Music, Art, and Metaphysics. Essays in Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2011, s. 181.

přesněji být římskou mozaikou.¹¹² Poukazuje tedy na to, že abychom mohli hodnotit římskou mozaiku adekvátně, nevystačíme si pouze s vlastností být mozaikou. „Hodnotit mozaiku, která je římská, jako byzantskou nebo prostě jako mozaiku je zkrátka chyba,“ tvrdí Zangwill.¹¹³ Obhájci superveniencie tedy tvrdí, že nejde o žádný defekt superveniencie samé, ale pouze defekt na straně hodnotitelů, kteří základnu mylně identifikovali.

Taková argumentace je nepřesvědčivá. Protiargumenty totiž opět staví na představě, že základna, na níž estetické vlastnosti supervenují, se nám neproblematicky dává ve zkušenosti. Jenomže zmíněné námitky mířily k tomu, že si základnu různě uzpůsobujeme. Pokud by zastánci superveniencie chtěli nadále tvrdit, že je daná, museli by přijít s kritérii, podle nichž poznáme, že do základny zařazujeme relevantní vlastnosti a právě jen je. Takových kritérií se od nich ale nedočkáme a bez nich je teze, že pouze nově identifikujeme základnu neudržitelná. Pokud ji připustíme, jsme potom nuceni tvrdit, že co jednou bylo dané a správné, najednou dané a správné není. Ale jak si potom můžeme být jisti, že tato nová základna je už tou správnou, když nemáme žádná kritéria? Jediné, co se nám nabízí, je paradoxně odkaz na vlastnosti estetické. Jako by teoretikové superveniencie chtěli říct, že hledáme právě takovou základnu, se kterou se konečně budou shodovat ty správné estetické vlastnosti. Tím se však dostáváme do kruhu, protože platnost těchto estetických vlastností bychom měli dokazovat pomocí té základny, jejíž správnost se snažíme těmito samými estetickými vlastnostmi zároveň ověřit. Za takové situace hrozí, že základnu prostě stanovíme tak, aby stvrdila náš estetický soud, tj. onen odkaz na mimo-estetické vlastnosti nebude fungovat jako „nezávislý arbitr“ pravdivosti našeho soudu, ale právě naopak jako odvozený závěr. Ve světle naznačených námitek a bez existence kritérií pro určení relevantních kontextuálních vlastností se základna pro supervenienci ukazuje jako fluidní, neboť pro tentýž objekt ji lze variovat v podstatě nekonečně.

Začleněním kontextuálních vlastností do základny se teoretikové superveniencie snažili o co nejadekvátnější přiblížení oné danosti, resp. šlo jim o co největší zúžení možných rozdílných připsání estetických vlastností, tj. o to, abychom objekty hodnotili „v jejich vlastních pojmech“. Ve světle této snahy se ale široká varianta superveniencie ukáže jako paradoxní a celá teze jako banální. Lze si totiž představit, že si nevystačíme pouze s vlastností být římskou mozaikou. Pro ilustraci řekněme, že dvě římské mozaiky, A a B, se budou shodovat ve viditelných mimo-estetických vlastnostech, ale budou se lišit v osobě autora. Pokud bychom mozaiku A hodnotili stylem autora mozaiky B a opačně, potom můžeme pro každou tuto mozaiku dospět k rozdílným estetickým vlastnostem, než kdybychom je hodnotili ve stylu jejich skutečného autora. Do základny tedy musíme zařadit vlastnost být dílem autora XY. Těžko ovšem říci, zda si s tímto vystačíme. Předpokládejme, že v průběhu svého tvůrčího vývoje umělec svůj styl

¹¹² ZANGWILL, N.: Long Live Superveniencie. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 50, No. 4, 1992, s. 320.

¹¹³ Tamtéž.

přehodnotí. Potom můžeme mít dvě vizuálně totožné římské mozaiky, A a B, od téhož autora XY, ale v závislosti na tom, zdali je hodnotíme prizmatem starého nebo nového stylu autora XY, se budou proměňovat i jejich estetické vlastnosti. Abychom tedy vyhověli Zangwillovu nároku a nedopustili se chybného hodnocení, není jiné možnosti než do základny rovněž zařadit například vlastnost být římská mozaika od autora XY v jeho pozdním období. Není obtížné si představit, kam tato praxe vede. Tímto postupným zužováním se dostaneme k jedné jediné vlastnosti, totiž k vlastnosti, že dílo je právě tím dílem, kterým je, tj. k prosté identitě sama se sebou. Prohlásíme-li, že daná mozaika je opravdu tou mozaikou, za níž ji pokládáme, všechny ostatní vlastnosti, včetně historické periody, autora a jeho stylu, jsou v ní již obsaženy.

Takzvaná „široká“ varianta superveniencie se nakonec ukazuje jako poměrně úzká. Navíc platí-li skutečně, že estetické vlastnosti mohou souhrnně supervenovat na vlastnosti sebeidentity, potom je superveniencie zcela banální vztah na hranici tautologie. Vzhledem k tomu, že vlastnost sebeidentity zahrnuje všechny mimo-estetické vlastnosti, je zřejmé, že pokud by se jedna z nich změnila, objekt by již nebyl totožný sám se sebou, protože by to byl zkrátka jiný objekt. Na tomto místě je nutné upozornit na úvahy Jiřího Beňovského, který se rovněž řadí ke kritikům superveniencie, byť sdílí s jejími obhájci totožná východiska a cíle. Sama vlastnost numerické identity podle něj supervenuje na ostatních vlastnostech objektu.¹¹⁴ „Je nemožné, aby Dalího obraz Pokušení sv. Anotína nebyl identický sám se sebou, a proto je rovněž nemožné, aby tento obraz nebyl identický sám se sebou bez toho, aniž by neobsahoval pět slonů. Potom vlastnost sebeidentity supervenuje na vlastnosti obsahovat pět slonů,“¹¹⁵ argumentuje Beňovský. Jestliže ale tento vztah můžeme podle něj postulovat i mezi mimo-estetickými vlastnosti, potom „superveniencie selže v rozlišení zvláštního způsobu, jímž se estetické vlastnosti vynořují z jejich základny“.¹¹⁶

Jestliže přecházející závěr platí a estetické vlastnosti předmětů supervenují na vlastnosti numerické identity, neboť ta sama supervenuje na všech ostatních mimo-estetických vlastnostech, potom je zcela evidentní, proč je superveniencie neúčinná pro teorii ospravedlnění estetických soudů. Sice o Kandinského Černých liniích lze tvrdit, že mají organický dynamismus díky korpuskulárním tvarům a liniím připomínající vlákna, není tím ovšem řečeno nic jiného, než že Kandinského Černé linie mají organický dynamismus, protože jsou to Kandinského Černé linie. „Superveniencie se shoduje s očividně neinformativním tvrzením, že dílo má charakter, který má, právě proto, že je tímto dílem,“ tvrdí v této souvislosti MacKinnon.¹¹⁷ Superveniencie tady nevysvětlí, proč došlo ke shodě mezi kvalifikovanými pozorovateli zrovna na těchto estetických

¹¹⁴ BENOVSKEY, J.: Aesthetic Superveniencie versus Aesthetic Grounding. In: *Estetika*, Vol. 49, No. 2, 2012 s. 170.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ MACKINNON, J. E.: Heroism and Reversal: Sibley on Aesthetic Superveniencie. In: BRADY, E., LEVINSON, J., (eds.): *Aesthetic Concepts: Essays After Sibley*, Oxford Universtiy Press, 2001, s. 94.

vlastnostech, neboť jejich spojitost s těmi mimo-estetickými, na nichž by měly záviset, zůstává stále zahalená tajemstvím.

Supervenience se tedy nezdá být nijak užitečná a bez splnění všech požadavků kladených na konstrukci základny čelí s ohledem na vstupní předpoklad nepřípustnému důsledku. Všechny estetické soudy o jakémkoliv objektu mohou být pravdivé: každý totiž zdůvodníme vůči té základně, již si sami nadefinujeme. Jak z této situace nalézt cestu? Abychom se vypořádali s absencí kritérii, měli bychom si klást otázku, co vlastně děláme, když definujeme základnu pro supervenienci. Jestliže lze během pře druhému namítnout, že se soustředil na jiné prvky, neříkáme mu tím vlastně, že dané dílo hodnotil jinak než my? Můžeme-li na tuto otázku odpovědět kladně, potom se ukazuje, že otázka definování základny zakrývá otázku po povaze estetického souzení. Jestliže jsem tvrdil, že musíme vysvětlit, proč se kvalifikovaná skupina shodla zrovna na těch soudech, v podstatě jsem kladl otázku, proč korpuskulární tvary ústí v organický dynamismus. Tedy, hledáme vysvětlení přechodu z jedné oblasti, mimo-estetické, do druhé, estetické – zajímá nás, jak jsme estetické vlastnosti poznali. Což byl přesně ten problém, který v první kapitole přivedl výklad Sibleyho do slepé uličky. Tato kapitola ukazuje, že snaha nalézt z ní cestu pomocí superveniencie nemůže skončit úspěchem. Na otázku, proč mimo-estetické vlastnosti přinášejí dané vlastnosti estetické, superveniencie neodpovídá.

Pokud ale při hledání vysvětlení vyjdeme přímo od problematiky poznávání estetických vlastností, otevře se daleko zajímavější prostor, než jaký nabízí superveniencie. Nepůjde už o to dokázat, že soud je pravdivý pomocí předpokladu danosti, jež nutně musí stát v pozadí a jež je výsledkem zákazu smíšených světů, ale pomocí vysvětlení ukázat, jak jsme k tomuto soudu dospěli, a pak posoudit, jestli je „vhodný“. Snad i z laického porozumění povaze estetických soudů je totiž zřejmé, že jejich smyslem je přinést poznání něčeho nového. Zdá se však, že o supervenienci má význam hovořit tehdy, když už obě vlastnosti známe, a s její pomocí je – triviálně – usouvztažňujeme. Abychom ale mohli posoudit, zdali je nové připsání estetických vlastností adekvátní, musíme se zaměřit na to, jak jsme k nim vůbec došli. A Sibley nabízí odpověď.

3. Frank Sibley a supervenience

Poslední kapitola této práce se vrací zpět k úvahám Franka Sibleyho. Výklad jeho názorů jsme opustili u percepčního důkazu. Konstatoval jsem, že se tento způsob ospravedlnění estetického soudu nezdá na první pohled příliš přínosný. V podstatě se rovná tvrzení, že někdo vynesl estetický soud proto, že na objekt nahlížel zrovna tímto způsobem. Kladl jsem si otázku, zda supervenience může posloužit pro vybudování teorie ospravedlňování estetických soudů. Závěry předcházející kapitoly však jasně svědčí v neprospěch této možnosti. Otázkou tedy je, zda se Sibley – považují-li jej teoretikové supervenience za svého inspirátora – rovněž vydává podobně neinformativní cestou, nebo zda nabízí zajímavější vysvětlení. Pokusím se dokázat, že jeho úvahy skutečně obsahují lepší řešení zmíněného problému a že jej lze spojovat s teorií supervenience pouze ztěží.

Existují však pochopitelné důvody, proč se domnívat, že se Sibley vyslovil ve prospěch supervenience, ačkoliv tento termín nikdy nepoužil. Vzpomeňme, že ve zmíněném textu *Estetické a mimo-estetické* například tvrdí, že „mimo-estetické kvality věci determinují její estetické vlastnosti“, že „změny v estetických kvalitách [věci, pozn. autora] jsou výsledkem změn v jejich mimo-estetických kvalitách“ nebo že „ať už někdo vidí, nebo ne, že obraz postrádá vyváženost, a to díky umístění konkrétní postavy, tak to nemá žádný dopad na skutečnost, že umístění oné postavy je tím, kvůli čemu obraz vyváženost postrádá“.¹¹⁸ Formulace závislosti estetických vlastností na těch mimo-estetických se tu téměř shoduje s formulacemi teoretiků supervenience. V poslední citované pasáži se Sibley dokonce přibližuje představě, že tento vztah je jakási danost, a že když se pomocí něho při zdůvodňování estetických soudů odkazujeme na mimo-estetické vlastnosti, můžeme tím prokázat pravdivost vneseného soudu. Nezapomínejme, že tímto teoretikové supervenience podmiňovali shodu mezi kvalifikovanými pozorovateli. V tomto ohledu by s nimi možná Sibley našel společnou řeč. V textu *Objektivita a estetika*, v němž hledá podobu objektivitu v estetické oblasti, tvrdí, že „důkaz, že X je Ø bude spočívat ve shodě soudů“.¹¹⁹ Přitom podle Sibleyho postačí, když se shodne pouze úzká skupina osob s nejlepším rozlišováním estetických vlastností, tedy podobně jako teoretikové supervenience přičítá objektivitu estetických soudů kvalifikovaným pozorovatelům.¹²⁰

Ve prospěch názoru, že byl Sibley inspirátorem supervenience, rovněž svědčí fakt, že byl kritizován způsobem, jímž lze rovněž kritizovat i tuto tezi. Tak například Gary Stahl mu v článku *Sibleyho Estetické pojmy: ontologická chyba* vyčítá, že z rozlišení mimo-estetických a estetických vlastností a ze závislosti těch druhých, které může být

¹¹⁸ SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 138, 140.

¹¹⁹ SIBLEY, F.: Objectivity and Aesthetics, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 84.

¹²⁰ Tamtéž.

platné pro teoretické potřeby, činí ve světě reálně panující vztah.¹²¹ Což podle něj ústí v nedorozumění, že mimo-estetické vlastnosti mají ontologickou prioritu před vlastnostmi estetickými.¹²² Tedy, mimo-estetické vlastnosti jsou apriori základní, estetické apriori na nich závislé, a tak tomu ve světě zkrátka je a zůstává jenom na nás, zda si toho všimneme. Kořeny nedorozumění podle Stahla leží v tom, že rozpoznání mimo-estetických vlastností je snazší a lidé se na nich spíš shodnou než na vlastnostech estetických podmíněných vkusem. „Protože mimo-estetické vlastnosti může rozpoznat ‚každý s normálním zrakem, sluchem a inteligencí‘, ale estetické vlastnosti vyžadují ‚estetické vnímání‘, první se zdá ontologicky základnější,“ namítá.¹²³ Mimo-estetické vlastnosti, protože se na nich lidé snáz shodnou, tudíž je snáz ustanoví jako platné, se pak jeví jako objektivní a předem dané. Zkrátka jako neproblematická jistota, která se jako taková ukazuje a z níž vyvstávají další vlastnosti, například právě estetické. Vzpomeňme v této souvislosti na základnu pro supervenienci. Obhájci této teze rovněž předpokládali, že tu existuje jakási základní danost, jež definuje estetické vlastnosti. Její ustanovení se ovšem ukázalo jako zcela problematické.

Stahl by se zařadil po bok kritiků superveniencie a vytýkal by jí to, co již citovaný Kolman. Stahl říká, že „tento předpoklad [tj. předpoklad základní danosti, *pozn. autora*] by byl možný pouze tehdy, pokud by věda měla základní ontologickou prioritu, protože by její kategorie objevovaly svět, jaký je ‚o sobě‘, a nezávislý na všech perspektivách a účelech“¹²⁴ Něco takového ovšem podle Stahla není možné. „Jestliže nevíme, zda kategorie odrážejí svět takový, jaký by byl, pokud bychom jej neznali,“ vysvětluje Stahl, „potom jakékoliv kategorie nebudou odrážet strukturu světa o sobě, ale strukturu a účely těch pozorovatelů, v jejichž zkušenosti se svět aktualizoval.“¹²⁵ Důsledkem je, že žádné vlastnosti nebudou ontologicky základnější než jiné, neboť každá vlastnost je výsledkem rozdílného přístupu k objektu: „ani estetické, ani [mimo-estetické, *pozn. autora*] nejsou základnější.“¹²⁶ Problematika závislosti estetických vlastností se ve Stahlově kritice Sibleyho ukazuje v trochu jiném světle. Máme tu dva různé typy soudů, estetické a mimo-estetické, přičemž první by měl záviset na tom druhém. To ale podle Stahla není možné, neboť každý z těchto soudů je výsledkem rozdílného zájmu, a není tudíž důvod, aby jeden z nich, v tomto případě mimo-estetický, byl základnější. Potom je zřejmé, že závislost estetických vlastností nelze považovat za objektivně existující vztah.

Představené výhrady Stahl vznesl vůči Sibleymu. Domnívám se ale, že Sibleyho úvahy nelze interpretovat v intencích Stahlových kritických tvrzení a že Stahlova kritika vyznívá vůči němu poněkud neoprávněně. Jinými slovy tvrdím, že Sibleyho názory lze číst přesně v duchu Stahlovy pozice, tj. že se oba nacházejí na stejné straně sporu.

¹²¹ STAHL, G.: Sibley's „Aesthetic Concepts“: An Ontological Mistake. In: The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Vol. 29, No. 3, 1971, s. 387.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž, s. 388.

Pokusím se proto ukázat, že závislost estetických vlastností má v Sibleyho teorii zcela marginální význam a že jej těžko lze považovat za předchůdce superveniencie. Následující řádky ukáží, že se s předpoklady teoretiků superveniencie rozchází.

3.1. Poznávání estetických vlastností

Dokažme předešlé tvrzení rekonstrukcí Sibleyho názorů, jimiž by mohl čelit v první kapitole představené námitce vůči percepčnímu důkazu. Pokusím se ukázat, že Sibley ospravedlnění estetického soudu – a tedy i možnost shody kvalifikovaných pozorovatelů – nepodmiňoval vztahem estetických a mimo-estetických vlastností, ale spíš něčím, co zmíněný MacKinnon nazývá „epistemologií kritiky“.¹²⁷ Když si představíme situaci, v níž se kvalifikovaná skupina pře o estetický charakter daného uměleckého díla, lze v intencích Sibleyho výkladu tvrdit, že tento spor může být rozřešen pomocí vysvětlování a snahy přimět ostatní, aby v daném díle viděli tytéž estetické vlastnosti. V textu *Objektivita a estetika* Sibley říká, že „bude povinností kritika, aby přišel s upřímným a důkladným názorem, protože jenom tak může nastat shoda“.¹²⁸ V centru pozornosti se tím ocitá samotný proces vysvětlování a dovádění někoho k vidění shodných estetických vlastností. Na tomto místě je vhodné položit si otázku, co vlastně kritik dělá, když druhého vede k vidění stejných estetických vlastností, jaké sám vnímá. Nepochybně tím ozřejmuje proces, jímž sám k dané estetické vlastnosti dospěl. Obnažuje mechanismus vlastního estetického oceňování. Je-li tato možnost správná, potom se ukazuje, že jádro Sibleyho úvah směřuje k poznávání estetických vlastností. Tedy přesně k té otázce, o níž jsme v závěru druhé kapitoly prohlásili, že její zodpovězení vysvětlí, jak někdo dospěl k danému estetickému soudu, a tím jej „zdůvodní“. Ostatně Sibley se k ní explicitně hlásí, a to v odpovědi na v první kapitole zmíněnou kritiku H. R. G. Schwyzera. „Zabýval jsem se hlavně otázkou, jak přecházíme od vidění jedněch vlastností [mimo-estetických, *pozn. autora*] k vidění jiných [estetických, *pozn. autora*] a hlavně jak nám k tomu může pomoci rozhovor,“ namítá mu.¹²⁹ Sibley se tedy primárně věnuje tématu, ke kterému superveniencie nemá co říct.

Jak tedy na zmíněnou otázku Sibley odpovídá? Problematice poznávání estetických vlastností se Sibley věnuje v několika textech a bohužel nenabízí její ucelené vysvětlení. Je nutné ho rekonstruovat. Jako odrazový můstek poslouží interpretace Sibleyho úvah od Cheryl Fosterové. V článku *Když jsem se podíval na mraky z obou stran: Existují v přírodě estetické kvality?* o Sibleym tvrdí, že poznávání estetických vlastností rozkládá do tří kroků: rozpoznání estetické kvality, aplikace estetického pojmu a uplatnění vkusu

¹²⁷ MACKINNON, J., E.: Scruton, Sibley and Superveniencie. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 58, No. 4, 2000, s. 388.

¹²⁸ SIBLEY, F.: Objectivity and Aesthetics, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 86.

¹²⁹ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts: A Rejoinder. In: *The Philosophical Review*, Vol. 72, No. 1, 1963, s. 82.

během této aplikace.¹³⁰ Poznání estetické kvality Sibley podle Fosterové odděluje od jejího pojmenování, jeví si mu podle ní jako něco na jazyce nezávislého, co reálně existuje samo o sobě: „rozpoznání estetické vlastnosti a aplikace estetického pojmu jsou oddělené aspekty jednoho soudu.“¹³¹ Estetická kvalita je nám tedy dána ve zkušenosti, v níž ji rovněž rozpoznáváme, tudíž bychom ji měli rozumět a pak ji pouze pojmenovat. Taková interpretace Sibleyho úvah vybízí ke čtení, jež pojmenování estetických kvalit devaluje na vedlejší a méně důležitou aktivitu vedle samotného vnímání. Fosterová naznačuje, že slovní popis k estetickým vlastnostem odkazuje. Volba jejich pojmenování by pak mohla být zcela arbitrární, protože estetickou vlastnost jako rozlišenou známe ze zkušenosti. Toto nepovažuji za příliš vhodnou interpretaci Sibleyho výroku, ačkoliv jeho vlastní formulace v tomto ohledu nejsou příliš jednoznačné. V článku *Privlastňování si hudby* sice explicitně říká, že „většinu věcí zakoušíme beze slov“¹³², což by potvrdovalo interpretaci Fosterové. V textu *Chutě, vůně a estetika* ovšem tvrdí, že estetické oceňování nemůže být pouhé hledění na věci, ale že musí obsahovat další aktivity „jako rozumění a imaginaci“¹³³. To nakonec tvrdí i ve zmíněném článku *Privlastňování si hudby*, v němž se primárně věnuje popisování estetického charakteru. Mluví v něm o důležité roli, jakou jazyk hraje v porozumění hudbě. To podle něj přichází až se slovními popisy: „popis [...] bude mezi základními, rozhodujícími a nejexplicitnějšími znameními porozumění hudebnímu charakteru.“¹³⁴

Sibleyho úvahy tak lze číst směrem, který naopak popisu dodává sílu se do jisté míry na poznávání estetických vlastností podílet. Volba jejich pojmenování by pak nemohla být zcela arbitrární a estetické vlastnosti by byly svázány s jazykem, jehož pomocí o nich hovoříme. Sibley bohužel nenabídne jednoznačné vysvětlení, jak by takový proces probíhal, jímž by toto tvrzení šlo lépe obhájit, a nepochybně jsou s ním spojená jistá úskalí. Pokud estetickou kvalitu poznáváme až s pojmenováním, potom bychom museli ozřejmit, jakou entitu pojmenováváme. Estetická kvalita by to očividně nemohla být, neboť jsme ji ještě neuchopili. Co tedy jiného? Nechme tuto otázku prozatím stranou. Je totiž zřejmé, že pojmenování estetických vlastností Sibley nepochybně přikládá důležitou roli. V již citovaném článku *Chutě, vůně a estetika* tvrdí, že „nezbytný element v jakémkoliv životaschopném pojetí estetického zájmu [...] je, že vysvětlení, proč je někdo v objektu zaujat, zahrnuje nebo se skládá z popisu jeho vlastností“¹³⁵. Otázkou tedy je, jakým způsobem je pojmenováváme.

¹³⁰ FOSTER, CH.: I've Looked at Clouds from Both Sides Now: Can there be Aesthetic Qualities in Nature?. In: BRADY, E., LEVINSON, J., (eds.): *Aesthetic Concepts: Essays After Sibley*, Oxford University Press, 2001, s. 180.

¹³¹ Tamtéž, s. 193.

¹³² SIBLEY, F.: Making Music Our Own. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 150.

¹³³ SIBLEY, F.: Tastes, Smells and Aesthetics. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 230.

¹³⁴ SIBLEY, F.: Making Music Our Own. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 152.

¹³⁵ SIBLEY, F.: Tastes, Smells and Aesthetics. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, 230.

Odpověď spočívá v metaforičnosti estetického jazyka. Sibley opakovaně tvrdí, že k popisu estetických vlastností neužíváme jazyk doslovně, ale mluvíme v metaforách. Což ovšem předpokládá, že doslovné užití slov, která v daném případě užíváme metaforicky, známe. Sibley tvrdí, že „není možné vnímat hudbu jako hedvábnou nebo agresivní, pokud těmto pojmům nerozumíme“.¹³⁶ Co z takové formulace plyne? Říká, že na porozumění estetických kvalit se podílejí mimo-estetické významy slov. Sibley si tento důsledek uvědomuje a záměrně s ním pracuje už od *Estetických pojmů*, resp. stojí na něm většina úvah, včetně jeho ústřední teze. Jsou to právě úvahy obsažené v tomto textu, které nejvíc naznačují, že pojmenování estetických kvalit se podílí i na jejich poznání. Sibley polemizuje s představou Stuarta Hampshira o existenci jakési kolonie estétů vybavené pouze doslovným estetickým jazykem. Hampshire se snaží tvrdit, že jejich jazyk by byl vůči estetickému charakteru posuzovaných věcí nejadekvátnější.¹³⁷ Takovou představu Sibley odmítá s tím, že by tato kolonie jednak některé estetické vlastnosti, kterým rozumíme my, nepopsala a některé by vůbec nerozpoznala: „pokud by byli zcela zproštěni praktických potřeb a dalších mimo-estetických zájmů, byli by slepí vůči mnoha estetickým kvalitám, které my můžeme ocenit.“¹³⁸ Jestliže neznalost mimo-estetického užívání slov činí člověka slepého vůči estetickým kvalitám, potom je jejich poznávání v tomto doslovném užívání rovněž ukotveno, tj. do jejich rozpoznávání vstupuje i metaforické pojmenování parazitující na původních významech. Sibley tvrdí, že tento přesun z doslovného k estetickému užití vyžaduje schopnost „považovat některé věci za podobné a vidět, zkoumat a zajímat se o tyto podobnosti.“¹³⁹ Tím je naznačeno, že estetický soud je výsledkem uvědomění si korespondence mezi původním významem zvoleného výrazu a estetickým charakterem hodnocených objektů nahlížených vkusem.

Zde je vhodné vrátit se k nezodpovězené otázce, co tedy v estetických soudech pojmenováváme. Je-li povaha estetického jazyka metaforická, co nám k tomuto problému říká teorie metafory jako takové? Tak například Donald Davidson v článku *Co znamenají metafory* odmítá, že by metafory měly nějaký obsah: „metafory neplní svou funkci díky tomu, že by měly nějaký zvláštní význam nebo kognitivní obsah.“¹⁴⁰ Pokud bychom toto tvrzení vztáhli na estetické soudy, museli bychom říct, že neodkazují k estetickým vlastnostem. Tím bychom celý předcházející výklad věnující se jejich pojmenování popřeli. Ovšem pouze zdánlivě. Davidson se snaží ukázat, že metafory, potažmo estetické soudy, nemusí nutně k něčemu odkazovat nebo něco pojmenovávat. Mluví o funkcích metafor a říká, že nás upozorňují na něco, o čem nelze jinak hovořit, že nám pomáhají povšimnout si něčeho, co jsme si dosud neuvědomovali. A tento postřeh, toto uvědomění si, například zmíněných korespondencí, podle něj nemá propoziční

¹³⁶ SIBLEY, F.: Making Music Our Own. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 151.

¹³⁷ HAMPSHIRE, S.: Logic and Appreciation. In: *Aesthetics and Language*, s. 168-167.

¹³⁸ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 442.

¹³⁹ Tamtéž, s. 446.

¹⁴⁰ DAVIDSON, D.: What Metaphors Mean. In: *Critical Inquiry*, Vol. 5, No. 1, 1978, s. 44.

charakter.¹⁴¹ „To, k čemu metafora vybízí nebo inspiruje, vůbec není rozpoznání pravdy nebo faktu; snaha poskytnout doslovný význam obsahu metafory je zkrátka zavádějící,“ upozorňuje.¹⁴² Jako daleko důležitější se ukazuje postřeh, že metafora podle Davidsona pomáhá „vidět jednu věc jako jinou skrze doslovné prohlášení, které k tomuto postřehu ponouká“¹⁴³. Ono vidění jedné věci jinak už bude ovšem záležitostí zkušenosti, o níž víc nelze říct, protože bude podle Davidsona pojmově neuchopitelná. „Pokud bychom chtěli vědět, co metafora znamená, brzo si uvědomíme, že to, co chceme sdělit, je nekonečné,“ tvrdí v této souvislosti.¹⁴⁴ Jestliže se nacházíme v situaci, kdy můžeme pojmenovávat nekonečně a stejně nikdy nebudeme úplně spokojeni s tím, co zvládneme vyjádřit, tak tím říkáme, že pojmy nikdy nebudou stačit na to, aby odrazily a vyčerpaly kvalitativní bohatost zkušenosti samotné. Pomocí metaforického jazyka lze pouze napomoci k jejímu navození.

Tímto je dovysvětlen percepční důkaz. Skrze samotnou metaforickou povahou estetických soudů a souvisejícími aktivitami v kritické diskuzi ukazujeme, jakou cestou jsme k estetickému soudu dospěli – vyvstává onen „způsob“ vnímání objektu. Když někdo druhému řekne, že obraz je organicky dynamický, říkáme mu tím, aby na obraz hleděl prizmatem původních významů těchto výrazů, tj. aby jej vnímal jako organicky dynamický. Přijmeme-li Davidsonovy úvahy, potom platí, že už mu tím neříkáme, aby v objektu rozpoznal případ obecné estetické vlastnosti, která čeká, až si jí povšimneme, a k níž referujeme pomocí výrazu „organicky dynamický“. Povaha estetického soudu, jak ji zde vysvětlujeme, nikoho nezavazuje k postulování „tam někde“ existující vlastnosti organický dynamismus, již předpokládají teoretikové supervenience. Estetický soud je „pouhým“ pojítkem smiřujícím dvě různé zkušenosti. Jinou věcí už je, že v běžné jazykové praxi s těmito výroky zacházíme jako s výroky připisujícími věcem vlastnosti.

Sibleyho úvahy o poznávání estetických vlastností lze tedy interpretovat následovně. V prožitku sice zakoušíme estetický charakter objektů, avšak nemáme přesný slovník, abychom jej vystihli, protože se tento charakter bude vymykat existujícím pojmům. Z tohoto důvodu na této zkušenostní rovině nemá ani cenu mluvit o reálně existujících vlastnostech, neboť o těch má význam hovořit teprve tehdy, když máme podmínky pro obecnou identitu jejich jednotlivých výskytu. Můžeme mluvit pouze o estetickém charakteru, který ovšem bude co do takových vlastností nerozlišitelný a subjektivní. Jenže – a snad nejde o kontroverzní tvrzení – estetické soudy volají po všeobecné platnosti, tj. chceme tuto subjektivní zkušenost „zobjektivizovat“. Tak volíme metafory a snažíme se ostatní navést na stejnou zkušenost. Abychom ji „objektivizovali,“ tyto výroky pak máme tendenci interpretovat jako připsání estetických vlastností hodnoceným předmětům. Teď je otázkou, zda chceme tvrdit, že žádné estetické vlastnosti neexistují, a nebo tuto praxi akceptujeme a dál budeme mluvit o

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž, s. 45.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 44.

estetických vlastnostech, samozřejmě s vědomím, že označení „vlastnost“ je poněkud nepřesné.

Sibley je vůči pojmu vlastnost skeptický. Tvrdí o něm, že se s ním rovněž pojí pojmy pravdy a nepravdy a jejich dokazování. Zároveň si ale všímá toho, že o vlastnostech mluvíme také v případech, kdy se žádné dokazování nezdá možné, ale objektivitu se nevzdáváme.¹⁴⁵ „Jak by měl vypadat důkaz, abychom stvrdili, že je něco vtipné, že se dvě tváře sobě podobají nebo že je něco červené,“ ptá se Sibley.¹⁴⁶ V textu *Objektivita a estetika* si explicitně klade otázku, zda má smysl mluvit o estetických vlastnostech. „Nedomnívám se, že bych argumentoval ve prospěch estetických vlastností,“ odpovídá na začátku jeho posledního odstavce, aby o několik řádků níže pronesl, že „v běžné praxi zvládneme alespoň částečně, ale ne úspěšně s estetickými pojmy zacházet jako s pojmy odkazujícími k vlastnostem.“¹⁴⁷ Toto ještě neznamená nekonzistentnost Sibleyho výroků, ale spíš to dokazuje, že mu otázka, zda estetické soudy odkazují k vlastnostem, nepřipadá podstatná. Ať už k nim odkazují, či nikoliv, za důležité Sibley považuje, že se na estetických soudech lze shodnout. „Někteří lidé, i když mohou být v menšině, zvládnou s úspěchem užívat estetické pojmy, jako by byly objektivní,“ tvrdí v této souvislosti.¹⁴⁸ Sibley v podstatě říká, že jestliže se kvalifikovaná skupina shodne, tak to svědčí o tom, že estetické soudy lze vymanit ze sféry zcela subjektivních zkušeností. Ještě to ale neznamená, že se díky tomu přehoupneme do sféry „absolutní“ objektivity, v níž disponujeme podmínkami pro správnost a nesprávnost. Z metaforické povahy estetických soudů naopak vyplývá nemožnost definitivního ukončení snahy estetické soudy objektivizovat.

Metaforická povaha estetického jazyka tedy nabízí daleko zajímavější cestu, jak dovysvětlit percepční důkaz, než jakou nabízela supervenience. Bude-li druhý s mnou vneseným estetickým soudem souhlasit, tj. shledá-li nabízené asociace validními, máme shodu a – řekneme – zárodek objektivity. Tato „objektivita“ se však bude vzdalovat té objektivitě, s níž počítali teoretikové supervenience. Shledání korespondencí za validní se totiž vůbec nebude zakládat na předpokladu jakési danosti. Lze se tak obejít bez předpokladu existence estetických vlastností závislých na mimo-estetické základně. Nejenom, že reálně existující estetické vlastnosti Sibley nepředpokládá, rovněž nepočítá s něčím, co by připomínalo onu základnu. Dokonce tvrdí, že „[...] některé estetické soudy můžeme činit bez znalosti toho, čím věci jsou [...]“.¹⁴⁹ Nemusíme se tedy příliš zaobírat tím, jestli jsme ji správně stanovili jako podmínku pro správné hodnocení, jak požaduje Zangwill. Jde o trochu jinou formulaci Sibleyho ústřední teze. Neřízenost estetických pojmů podmínkami v podstatě znamená, že není nutné v mimo-estetických

¹⁴⁵ Například v textech *Colours* nebo *About Taste*.

¹⁴⁶ SIBLEY, F.: *About Taste*. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 53.

¹⁴⁷ SIBLEY, F.: *Objectivity and Aesthetics*, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 87.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 81.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 189.

pojmech hodnocený objekt popisovat, máme-li nad ním vynést estetický soud. Pokud bychom například měli estetický soud „bombastické finále hudební skladby se změnami v dynamice“, tak důsledku ani nemusíme vědět, že na danou kompozici sedí popis „změny v dynamice“, máme-li s ní zkušenost. Pokud bychom k těmto změnám referovali pomocí výrazu „To“ nebo druhé upozornili, aby si na daných místech pozorně poslouchali, situaci to nijak nezmění.

Díky těmto závěrům a skutečnosti, že estetické soudy neodkazují ke vlastnostem, odpadá potřeba najít kritéria, pomocí nichž ověříme jejich platnost, tj. zda to, co říkají, se opravdu shoduje se skutečností. „Nebylo cílem ani výstupem kritikovy činnosti [...] poskytnout důvody, na základě kterých by jeho publikum mohlo vyvodit, že jeho soud byl pravdivý,“ podotýká Sibley.¹⁵⁰ A „jestliže skeptik požaduje důkaz, že je něco elegantní,“ upozorňuje, „je nemožné jej poskytnout odkazováním se na vlastnosti, z nichž by to vyplynulo.“¹⁵¹ Můžeme totiž bez problémů říct, že si Sibley uvědomoval, že zdůvodňování estetického soudu odkazem na mimo-estetické vlastnosti nepřekračuje sebeidentitu předmětu: „Takové ospravedlnění nebo podpora [...] by byly prakticky bezvýznamné a esteticky bezcenné.“¹⁵² Vystačíme si pouze s tím, že jsme upozorňováni na určité vnímání objektu a je jenom na nás, abychom jej odmítli nebo přijali. Teoretik superveniencie by samozřejmě namítal, že jenom přivádíme někoho k vidění vlastností, které ve skutečnosti ničemu neodpovídají, tj. k souhlasu s nepravdivým estetickým soudem, který by byl mylně považován za pravdivý. V Sibleyho žargonu se toto ale jeví jako zcela nesmyslná úvaha. Panuje-li shoda kvalifikované skupiny založená na percepčním důkazu, není nutné přijít s podmínkami, které zaručí, že tento soud souhlasí s nezávislou realitou. Což bylo nutné v případě superveniencie, chtěl-li si tento projekt zachovat význam. Tím, že Sibley neoperuje s něčím, jako je zákaz smíšených světů, neotevřít sám sobě Pandořinu skříňku v podobě nároku na ověření platnosti shody kvalifikované skupiny. V textu *Objektivita a estetika* dokonce říká, že „u některých soudů (a možná i u velkého množství) nemůžeme požadovat jasné ‚Ano‘, ‚Ne‘, ‚Pravda‘ nebo ‚Nepravda‘“.¹⁵³ Sibley rovněž připouští, že některé rozepře i mezi skupinou kvalifikovaných pozorovatelů mohou zůstat nerozřešeny. Důležité ovšem je, že se tato případná pře nebude pohybovat v rámci jakési danosti, jako tomu bylo v případě superveniencie, nýbrž bude záležitostí zkušenosti a oceňování.

¹⁵⁰ SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 144.

¹⁵¹ SIBLEY, F.: Objectivity and Aesthetics, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 75.

¹⁵² SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 145.

¹⁵³ SIBLEY, F.: Objectivity and Aesthetics, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 85.

3.2. „Nezávislost“ estetických vlastností

Vraťme se nyní zpět ke kritice Garyho Stahla a ukažme, že je vůči Sibleymu neoprávněná a že jeho úvahy lze interpretovat v souladu se Stahlovými kritickými poznámkami. Jádro jeho výhrad mířilo na představu, že tu zkrátka existuje reálně a objektivně panující vztah závislosti mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnostmi. Tvrdil, že žádné vlastnosti nejsou základnější než jiné, neboť každá vlastnost je výsledkem jiného zájmu o objekt, jemuž lidé vlastnosti přisuzují. Z tohoto vyplývá, že mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnostmi nepanuje vztah závislosti. Pokusím se nyní ukázat, že předcházející výklad Sibleyho dokazuje, že takové tvrzení může být s jeho názory v souladu.

Jestliže z předcházejícího výkladu vyplynulo, že Sibley nepočítá s něčím, jako je základna pro supervenienci, tj. s představou jakési neproblematicky se dávající danosti definující vlastnosti estetické, potom se nezdá příliš věrohodné, že by mimo-estetické vlastnosti považoval za ontologicky základní. Tedy v tom smyslu, že je musíme znát, abychom rovněž poznali vlastnosti mimo-estetické. Nic takového neříká, ba spíše tvrdí pravý opak. Metaforická povaha estetického jazyka, tj. skutečnost, že takto mluvíme, abychom ostatní upozornili na jedinečný charakter souzeného předmětu, dokazuje, že se bez mimo-estetických vlastností, které vždy budou výsledkem praktického zájmu, a tudíž budou obecné, identifikovatelné opakovaně v různých případech, zkrátka obejdeme. Pokud estetické soudy míří z principu na jednotlivé vlastnosti a mimo-estetické soudy na vlastnosti obecné, potom Sibleyho tvrzení, že „neexistují žádné mimo-estetické vlastnosti, které by sloužily jako podmínky pro použití estetických pojmů“, lze číst v neprospěch závislosti estetických vlastností.¹⁵⁴ Je-li cílem estetických soudů vystižení jednotlivého charakteru, potom vstup čehokoliv obecného, co potlačuje specifičnost, není nutné. Lze samozřejmě namítnout, že Sibley na mnoha místech explicitně tvrdí, že estetické vlastnosti závisejí na mimo-estetických. Jeho výrok, že „existence estetických kvalit závisí na existenci kvalit mimo-estetických“,¹⁵⁵ má ovšem smysl číst pouze ve zmíněném triviálním smyslu: konkrétní objekt má zkrátka estetické vlastnosti kvůli tomu, že je právě tímto konkrétním objektem a žádným jiným. Jenže – jak ukázala druhá kapitola – toto platí rovněž o jeho vlastnostech mimo-estetických. Na tom nelze postavit životaschopnou teorii ospravedlnění estetických soudů. A Sibley to – na rozdíl od teoretiků superveniencie – ani nedělá. Tuto závislost formuluje, ale nijak dál ji nerozvádí.

Interpretovat Sibleyho prizmatem Stahlovy kritiky nakonec není neintuitivní. Koneckonců Stahl sám tvrdí, že kvůli zapojení vkusu problém závislosti u Sibleyho stejně vůbec nevystává.¹⁵⁶ Odráží se od Sibleyho tvrzení, že i vysvětlování, proč má daná věc určitý estetický charakter, vyžaduje vkus, ačkoliv během této aktivity

¹⁵⁴ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 424.

¹⁵⁵ SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 137-138.

¹⁵⁶ STAHL, G.: Sibley's „Aesthetic Concepts“: An Ontological Mistake. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 29, No. 3, 1971, 386.

zmiňujeme mimo-estetické vlastnosti.¹⁵⁷ „Jestliže ale,“ podotýká Stahl, „mimo-estetické vlastnosti nemohou být identifikovány jako relevantní pro vlastnosti estetické bez vkusu, potom se celý problém zhroutí.“¹⁵⁸ Jde o jeden z problematických bodů Sibleyho úvah, na který ostatně mířila zmíněná kritika H. R. G. Schwyzera, když si kladl otázku, jak vůbec lze „ospravedlnit užití estetického pojmu hovořením o vlastnostech, které nejsou podmínkou pro jejich aplikaci“.¹⁵⁹ Jde o to, že abychom viděli mimo-estetickou vlastnost jako relevantní pro vlastnost estetickou, musíme uplatnit vkus, tj. musíme užívat jazyk neřízený podmínkami. Jestliže ale zároveň estetické vlastnosti definujeme tak, že k jejich rozpoznání potřebujeme vkus, potom i mimo-estetické vlastnosti, máme-li vidět jejich spojení s estetickými, by se měly stát estetickými, neboť zakoušení oné relevance rovněž vyžaduje vkus. Stahl ovšem naznačuje, že pokud na mimo-estetické vlastnosti uplatníme vkus, nemá potom příliš cenu považovat je za vlastnosti mimo-estetické, resp. jejich „mimo-estetičnost“, tj. účel, proč byly vymezeny, se vytrácí. Přestává být důležité, že například vlastnosti trojúhelníků mít tři strany stejně dlouhé a mít dvě ramena stejně dlouhá používáme pro rozlišení dvou typů tohoto geometrického obrazce, rovnostranného a rovnoramenného. Zjednodušeně řečeno – chceme-li v objektu vidět estetické vlastnosti, tak v něm zkrátka odhlížíme od obecnosti mimo-estetických, tj. od jejich příslušnosti ke kategorii. Potom lze skutečně společně se Stahlem tvrdit, že závislost estetických vlastností je pseudoprobém.¹⁶⁰

Rozřešit vztah mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnostmi pak lze pomocí Stahlova návrhu, který představil v závěru zmíněné kritiky. Stahl připomíná článek Virgila Aldricha *Prostor obrazu*, v němž Aldrich tvrdí, že „věci lze vidět jako fyzické nebo jako estetické objekty“, přičemž podle něj jde o „kategorické aspekty věci ukazující se podle různých druhů pozornosti“.¹⁶¹ Žádný z těchto aspektů ovšem podle Aldricha nemá ontologickou prioritu, nýbrž jde o „zvláštní způsoby, jimiž se determinovatelné objekty determinují pro různé zkušenosti a výrazy“.¹⁶² Takto lze interpretovat rovněž Sibleyho. Připomeňme, že tvrdí, že se estetika zabývá způsobem vnímání, tj. máme tu estetický a mimo-estetický způsob vnímání, tedy dva různé zájmy. Pokud platí předcházející výklad, lze Sibleyho tezi chápat následovně: rozdíl mezi estetickými a mimo-estetickými vlastnostmi spočívá v jiném způsobu poznávání téhož předmětu a výsledky těchto poznávacích aktů – vzhledem ke skutečnosti, že se užívání estetických pojmů neřídí podmínkami – na sobě nejsou přímo závislé, ale leží vedle sebe. Taková interpretace už velmi souzní se Stahlovým výrokem, že „jak mimo-estetické vlastnosti, tak estetické vlastnosti jsou dispoziční síly aktualizované pouze za určitých podmínek“,

¹⁵⁷ SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 141.

¹⁵⁸ STAHL, G.: Sibley's „Aesthetic Concepts“: An Ontological Mistake. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 29, No. 3, 1971, s. 386.

¹⁵⁹ SCHWYZER, H.R.G: Sibley's „Aesthetic Concepts“. In: *The Philosophical Review*, Vol. 72, No. 1, 1963, s. 73.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 388.

¹⁶¹ ALDRICH, V.: Picture Space. In: *The Philosophical Review*, Vol. 67, No. 3, 1958, s. 346.

¹⁶² Tamtéž.

příčemž platí, že žádná tato síla není základnější než druhá.¹⁶³ V praxi pak tento vztah může nabrat podobu „přepínání“ mezi dvěma způsoby vnímání. V tom mimo-estetickém budeme zmíněnou hudební kompozici slyšet jako skladbu se změnami v dynamice, v estetickém jako skladbu s bombastickým finále. Žádný z nich nebude základní, v obou případech půjde o aktualizaci určité dispozice této skladby.

¹⁶³ STAHL, G.: Sibley's „Aesthetic Concepts“: An Ontological Mistake. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 29, No. 3, 1971., s. 387.

Závěr

Tato práce si kladla za cíl dokázat neoprávněnost snah považovat Franka Sibleyho za předchůdce či inspirátora teorie supervenience. V první kapitole jsem představil ústřední myšlenky Sibleyho estetických úvah: zejména závislost estetických vlastností, užívání estetických pojmů a ospravedlnění estetických soudů. Tato část končila Sibleyho tvrzením, že estetické soudy nezdůvodníme odkazem na mimo-estetické vlastnosti, z nichž by vyplynuly vlastnosti estetické, nýbrž pouze pomocí percepčního důkazu: navedením druhých k zakoušení téhož estetického charakteru hodnocených objektů. Rovněž jsem tvrdil, že bez dalšího vysvětlení takové tvrzení není příliš informativní. Kladl jsem si tudíž otázku, zda supervenience může pomoci při ospravedlnění estetických soudů. V druhé kapitole jsem se pokusil ukázat, že nikoliv. Teze totiž stojí na předpokladu, že tu máme obecně chápané estetické vlastnosti vyskytující se v různých provedeních a závislé na neproblematicky se dávající mimo-estetické základně. Jenže bez kritérií pro její definování supervenience nemůže dostát svým vstupním požadavkům na pravdivost estetických soudů, neboť pak lze jakýkoliv estetický soud ospravedlnit vůči základně, již si sami nadefinujeme. A kdybychom připustili, že základnu je možné definovat, ukáže se, že supervenience říká pouze to, že objekt má estetické vlastnosti kvůli tomu, že je zrovna tímto jedinečným objektem, jakým je, a žádným jiným. Rovněž jsem tvrdil, že otázku ospravedlnění estetických soudů vyřešíme snáze, budeme-li se ptát na poznání estetických vlastností. K tomu ovšem supervenience nemá co říci.

Ve třetí kapitole jsem se vrátil k úvahám Franka Sibleyho. Navzdory jeho tvrzením o závislosti estetických vlastností na mimo-estetických jeho úvahy dokazují, že si primárně kladl otázku právě po poznání estetických vlastností. Rekonstrukce odpovědi na ní ukázala, že se zcela rozchází s předpoklady teoretiků supervenience. Předně jde o skutečnost, že vzhledem k metaforické povaze estetického jazyka nepočítá s obecnou existencí estetických vlastností. Estetické soudy slouží pouze jako „návod“ k navození takové zkušenosti. Dále jsem tvrdil, že jeho ústřední teze, tj. neexistence podmínek pro užívání estetických pojmů, pak říká, že estetické soudy jsou nezávislé rovněž na soudech mimo-estetických. Tyto závěry vedou jednak k tomu, že nemá cenu o estetických soudech uvažovat jako o výrocích, jimž lze připisovat pravdivostní hodnotu, a zároveň k přehodnocení vztahu mezi mimo-estetickými a estetickými vlastnostmi. Snažil jsem se ukázat, že jejich vztah je možné vysvětlit jako dva různé, ontologicky na sobě nezávislé aspekty téhož objektu.

Seznam použité literatury

- ALDRICH, V.: Picture Space. In: *The Philosophical Review*, Vol. 67, No. 3, 1958, s. 342-352.
- BENDER, J.: Supervenience and the Justification of Aesthetic Judgments. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 1, 1987, s. 31-40.
- BENDER, J.: Realism, Supervenience, and Irresolvable Aesthetic Disputes. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 54, No. 4, 1996, 371-381.
- BENOVSKY, J.: Aesthetic Supervenience versus Aesthetic Grounding. In: *Estetika*, Vol. 49, No. 2, 2012 s. 166-178.
- BLACKBURN, S.: Moral Realism. In: CASEY, J.: *Morality and Moral Reasoning*. Londýn: Methuen, 1971, s.
- CURRIE, G.: Supervenience, Essentialism and Aesthetic Properties. In: *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, Vol. 58, No. 3, 1990, s. 243-257.
- DAVIDSON, D.: What Metaphors Mean. In: *Critical Inquiry*, Vol. 5, No. 1, 1978, s. 29-45.
- FOSTER, CH.: I've Looked at Clouds from Both Sides Now: Can there be Aesthetic Qualities in Nature?. In: BRADY, E., LEVINSON, J., (eds.): *Aesthetic Concepts: Essays After Sibley*, Oxford University Press, 2001, s. 180-198.
- GOODMAN, N.: Seven Strictures of Similarity. In: *Problems and Projects*, Bobbs-Merrill, 1972, s. 437-447.
- HAMPSHIRE, S.: Logic and Appreciation. In: *Aesthetics and Language*, s. 161-169.
- KIM, J.: Concepts of Supervenience. In: *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. XLV, No. 2, 1984, s. 153-176.
- KIM, J.: Supervenience and Nomological Incommensurable, in: *Philosophy*, Vol. 33, No. 2, 1978.
- KOLMAN, V.: Co je pragmatismus. In: *Filosofický časopis*, č. 57, 2009, s. 251-261.
- KOLMAN, V.: Proč nepotřebujeme (analytickou) metafyziku. In: *Organon F 14*, č. 3, 2007, s. 354-371.
- LEVINSON, J.: Artworks and the Future. In: *Music, Art, and Metaphysics. Essays in Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2011, s. 179-214.
- MACKINNON, J. E.: Aesthetic Supervenience: For and Against. In: *British Journal of Aesthetics*, Vol.41, No. 1, 2001, s. 59-75.
- MACKINNON, J. E.: Heroism and Reversal: Sibley on Aesthetic Supervenience. In: BRADY, E., LEVINSON, J., (eds.): *Aesthetic Concepts: Essays After Sibley*, Oxford University Press, 2001, s. 81-99.
- MACKINNON, J., E.: Scruton, Sibley and Supervenience. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 58, No. 4, 2000, s. 383-391.

- SIBLEY, F.: About Taste. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 52-53.
- SIBLEY, F.: Aesthetic Concepts. In: *The Philosophical Review*, Vol. 68, No. 4., 1959, s. 421-450.
- SIBLEY, F.: Aesthetic and Nonaesthetic. In: *The Philosophical Review*, Vol. 74, No. 2., 1965, s. 135-159.
- SIBLEY, F.: Aesthetic Judgements: Pebbles, Faces, and Fields of Litter, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 176-189.
- SIBLEY, F.: Making Music Our Own. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 142-153.
- SIBLEY, F.: Objectivity and Aesthetics, In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 71-87.
- SIBLEY F.: Particularity, Art, and Evaluatin. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 88-103.
- SIBLEY, F.: Tastes, Smells and Aesthetics. In: SIBLEY, F.: *Approach to Aesthetics. Collected Paper on Philosophical Aesthetics*. Oxford University Press, 2001, s. 207-254.
- STAHL, G.: Sibley's „Aesthetic Concepts“: An Ontological Mistake. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 29, No. 3, 1971, s. 385-389.
- SCHWYZER, H.R.G: Sibley's „Aesthetic Concepts“. In: *The Philosophical Review*, Vol. 72, No. 1, 1963, s. 72-78.
- WICKS, R.: Supervenience and Aesthetic Judgment. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 46, No. 4, 1988, s. 509-511.
- WICKS, R.: Supervenience and the „Science of the Beautiful. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 50, No. 4, 1992, s. 322-324.
- ZANGWILL, N.: Long Live Supervenience. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 50, No. 4, 1992, s. 319-322.
- ZANGWILL, N.: Supervenience Unthwarted: Rejoinder to Wicks. In: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 52, No. 4, 1994, s. 466-469.